

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

**Akademien för hållbar samhälls- och
teknikutveckling**

”Vi är varandras medmänniskor”

*En intervjustudie med fem andlig vårdare inom
kriminalvården om deras möten med intagna*

Larvina Amin

**C-uppsats i sociologi med
inriktning på socialpsykologi**

**Handledare: Eduardo Medina
Examinator: Mohammadrafi Mahdoodian**

Sammanfattning

Sociala möten är fundamentala i våra liv. Utan de skulle vi ha svårt att överleva i egenskap av människor. Ibland skapas det en rädsla hos människor för att träffas eller ingå i en social gemenskap när man har många olikheter, vad gäller övertygelse, erfarenhet, känslor etc. Ett möte som äger rum bland olika människor är det som sker inom kriminalvården mellan andlig vårdare och intagna. Den här uppsatsen har haft som syfte att utifrån den hermeneutiska metoden och den symboliskt interaktionistiska teorin belysa hur ett sådant möte kan se ut, utifrån den andliga vårdarens perspektiv. De aspekter av mötet som uppsatsen har studerat är hur den andliga vårdaren vill presentera sig själv i mötet med intagna, hur förtroende och tillit kan skapas i ett sådant möte samt vilka dilemman som kan tänkas uppstå i mötet. Sammanlagt fem andlig vårdare har deltagit i den här uppsatsen och blivit intervjuade om sina upplevelser i mötet med intagna. Valet av respondenter gjordes utifrån en kombination av ett bekvämlighetsurval och ett snöbollsurval. Resultatet i uppsatsen visade att de andliga vårdarna hellre ville presentera sig på ett positivt sätt för att reducera de fördomar som finns mot dem. I mötet finns det oftast goda chanser att förtroende och tillit skapas, men det finns även en rad olika dilemman som kan uppstå i mötet mellan andlig vårdare och intagna.

Nyckelord: Andlig vård, kriminalvården, trobaserad rehabilitering, intagna, hermeneutik, symbolisk interaktionism, religionssociologi

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION.....	5
1.1 Syfte och frågeställningar.....	6
1.2 Definition av andlig vård.....	6
1.3 Disposition	7
2. TIDIGARE FORSKNING	7
2.1 Rehabilitering kontra straff	7
2.2 Förtroende och tillit.....	9
2.3 Dilemman i mötet mellan andlig vårdare och intagna	10
2.4 Sammanfattning av den tidigare forskningen.....	12
3. TEORETISK OCH BEGREPPSLIG REFERENSRAM.....	12
3.1 Den symboliska interaktionismen	13
3.1.1 Symboler.....	13
3.2 Erving Goffman och det sociala mötet.....	14
3.3 Rollövertagande	15
4. METOD.....	16
4.1 Hermeneutik.....	17
4.1.1 Tolkning och förståelse.....	17
4.1.2 Den hermeneutiska spiralen.....	17
4.1.3 Dialog leder till horisontsammanmätning.....	17
4.1.4 Begränsning med den hermeneutiska ansatsen	18
4.2 Urval.....	19
4.3 Datainsamlingsmetod	19
4.4 Presentation av respondenterna	20
4.5 Analysmetod.....	20

4.6 Etiska aspekter.....	21
5. RESULTAT	22
5.1 Preliminärtolkning av den andliga vårdarens presentation	22
5.2 Tolkning av den andliga vårdarens presentation med hjälp av tidigare forskning.....	25
5.3 Tolkning av den andliga vårdarens presentation med hjälp av teoretisk referensram	26
5.4 Preliminärtolkning av förtroende och tillit.....	27
5.5 Tolkning av förtroende och tillit med hjälp av tidigare forskning	30
5.6 Tolkning av förtroende och tillit med hjälp av den teoretiska referensramen.....	31
5.7 Preliminärtolkning av dilemmat i mötet.....	32
5.8 Tolkning av dilemman i mötet med hjälp av tidigare forskning	35
5.9 Tolkning av dilemman i mötet med hjälp av teoretisk referensram.....	37
5.10 Sammanfattning av resultat	38
6. DISKUSSION	38
6.1 Resultatet kopplat till syfte och frågeställningar.....	39
6.2 Resultatet kopplat till tidigare forskning.....	39
6.3 Resultatet kopplat till teoretisk och begreppslig referensram	42
6.4 Diskussion kring metod.....	44
Slutord	45
REFERENSER	46
BILAGA 1	48
BILAGA 2	49

1. Introduktion

Som människor är vi sociala varelser som är i behov av att samspela med varandra för att kunna överleva. Vi kan vara väldigt olika till utseende, klädstil, intressen och inre egenskaper. Var och en har olika livsöden och bär på sitt eget bagage där man packat ned allting som man är. En del bär på tunga bagage, andra inte. Men någonstans ska alla dessa människor möta varandra, oavsett vad man bär med sig. Med tanke på att vi lever i en social värld så möts vi människor hela tiden, direkt eller indirekt. Det kan vara i trapphuset, ute på gatan, på affären, i skogen eller på nätet. Våra möten kan vara långa eller korta. De kan vara givande och betydelsefulla, men de kan också vara meningslösa och kanske till och med kränka våra rättigheter. Hur mötet gestaltar sig beror helt enkelt på vilka människor som möts, hur man vill uppfattas i mötet och kanske också när mötet äger rum.

I och med att samhället är i ständig förändring så förändras även ibland det som är viktigt för oss människor. I det traditionella samhället hade religionen en viktig roll och formade samhället och människornas liv. Idag är samhället mer sekulariserat, vilket innebär att religionen inte längre har en central roll som tidigare. Sekulariseringen har gjort att många människor i Sverige inte kan säga sig ha en religiös tro. Religionen verkar vara en företeelse som för många befinner sig långt borta och kanske också långt bakåt i tiden. Religionen är inte längre en viktig grund eller utgångspunkt för den moderna individen, men trots det har inte religionen reducerats helt och hållet i samhället. Ibland kan man se att religionen faktiskt kan få en viktig roll i vissa sammanhang, inte minst när människan hamnar i svårigheter som livet kan orsaka. Siv Herberts (1991) skrev i sin avhandling om tro och hälsa att människans behov av en religiös tro aktualiseras i krissituationer och då blir religionen en viktig grund för hälsan och leder till en positiv utveckling i livet (Herberts 1991:introduktion). Inom religionssociologin finns det teoretiker som Weber, Habermas och Bruce som gör gällande att i och med moderniseringen har traditionella och religiösa institutioner fått en allt mindre betydelse samtidigt som religionen blir något av vikt för den enskilda individen (Furseth & Repstad, 2005:134). Religionen har med andra ord gått från den offentliga sfären till den privata sfären. Det finns också de som menar att människor, förutom att vi är sociala varelser, också är andliga varelser. Vi har ett andligt behov som måste bemötas även i de svåraste situationerna, för att vi ska kunna bli hela och gå vidare i livet. Stora påfrestningarna som finns i det moderna samhället kan göra att en del samhällsmedlemmar som redan är psykiskt instabila reagerar med någon form av social missanpassning så som kriminalitet (Wiklund 1970:9).

Ett sätt att kunna bemöta de dömda kriminellas andliga behov är genom en s.k. andlig vård. Idag finns det omkring 140 anställda diakoner/präster/pastorer från Svenska kyrkan och frikyrkan som arbetar som andlig vårdare på olika häkten och anstalter i Sverige (Sveriges kristna råds hemsida). Förutom dessa finns det också en del imamer från olika islamiska församlingar som besöker muslimska intagna i syfte att ge andligt stöd. Den andliga vården kan således ses som en resurs inom kriminalvården. Eftersom kriminalvården har som mål att rehabilitera intagna så kan den andliga vården ses som en form av rehabiliteringsprogram. Därmed fick Sveriges Kristna Råd (SKR) uppdraget av kriminalvården att utveckla den andliga vården vid olika anstalter och häkten i landet (www.skr.org 2010-04-05). I och med det bildades Nämnden Andlig Vård (NAV) i kriminalvården, som har målet att bl.a. möta både kristna och icke kristna intagna och hjälpa de att höja sin självkänsla och värdighet så att de kan ta hänsyn till andras värde och rättigheter (NAV-arbetet 2009:5). Även Sveriges Muslimska Råd (SMR) medverkar i NAV, då

man 2002 underskrev en avsiktsförklaring mellan SKR och SMR gällande stöd och utbyte i arbetet med den andliga vården på svenska anstalter och häkten (NAV-arbetet 2009:2).

Min förförståelse är att andlig vårdare och intagna kan tyckas vara radikala motpoler som befinner sig långt från varandra. Men på något sätt verkar mötet mellan andlig vårdare och intagna ändå uppstå. Denna uppsats handlar därför om att studera den sociala interaktionen mellan andlig vårdare och intagna, utifrån den andliga vårdarens perspektiv på den sociala interaktionen. Eftersom det är svårt idag att komma i kontakt med intagna av säkerhetsskäl har jag därför inte kunnat ta del av deras perspektiv på mötet med andlig vårdare. Därför saknas de intagnas egna utsagor i denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats är att få en ökad förståelse för den sociala interaktionen mellan andlig vårdare och intagna, utifrån de andliga vårdarnas perspektiv på mötet. De aspekter av det sociala mötet som jag är intresserad av att studera är dilemman, tillit och förtroende samt de andliga vårdarnas presentation av sig själva. Uppsatsen har således för ambition att besvara nedanstående frågeställningar:

1. Hur presenterar den andliga vårdaren sig själv i mötet med intagna?
2. Hur skapar den andliga vårdaren förtroende och tillit i mötet?
3. Vilka dilemman anser den andliga vårdarens att mötet kan innehålla?

1.2 Definition av andlig vård

I syfte att underlätta för läsaren kan det vara av värde att ge en definition på vad andlig vård innebär. I sin doktorsavhandling studerade Sivonen (2000) begreppet ”andligt” ur ett vårdvetenskapligt perspektiv och menade att begreppet härstammar från ”ande” och är ett gammalt begrepp som ursprungligen betyder vind och andetag. Troligtvis har ordet ande uppstått i Bibelns skapelseberättelse. Samtidigt har de nordiska språken, med inflytande av kristendomen, kopplat ordet ande till liv och själ som tex. ”den heliga Anden” (Sivonen 2000:73). Detta innebär således att andlig och själslig används som synonymer med en stark kopplingen till religion. Begreppen andligt och andlighet blir därmed också förknippade med religion. Vad gäller begreppet ”vård” så handlar det om behandling och omsorg. Man kan med andra ord säga att den andliga vården handlar om att man visar omsorg för en människas själ. Ett sådant möte blir en slags terapi eller rehabilitering där den andliga vårdaren har som mål att hjälpa den intagne att återvända till samhället som en normal fungerande individ. De uppgifter som den andliga vårdaren har blir att möta den intagne och finnas där för honom/henne genom att lyssna, dela glädje och bekymmer samt skulden. Den andliga vårdaren har i uppgift att sprida budskapet om Guds förlåtelse bland de intagna som redan är dömda av samhället och som själva tror sig vara dömda av Gud (Hartman 1970:54–55). Som andlig vårdare har man också i uppdrag att hjälpa intagna att bli socialt och moraliskt integrerade individer i samhället, dvs. inte avvika från de lagar och regler som finns i samhället (Ayim-Aboagye 1995:91). I mötet med den andliga vårdaren får den intagne ett tillfälle att prata av sig och kanske också dela med sig av sina tankar (Wahlström 1995:7). Den andliga vården sker således alltid i ett möte mellan två individer, den andliga vårdare och den intagne. Enligt Nationalencyklopedin finns det en allmän och en enskild

andlig vård. Den allmänna andliga vården handlar oftast om att den religiösa församlingen visar omsorg och stöd för individen och möjligtvis erbjuder undervisning eller annat som individen skulle vara i behov av. Den enskilda andliga vården handlar om det terapeutiska mötet mellan den intagne och den andliga vårdaren (www.en.se 2010-04-07). Grunden för arbetet andlig vårdare inom kriminalvården är att lära känna de intagna och deras värld och det lyckas man med endast genom regelbundna besök (Hartman 1970:56).

1.3 Disposition

Hittills har jag introducerat uppsatsens första del som består av syfte och frågeställningar och en bakgrund i form av en inledning och definition av begreppet andlig vård. Vidare i uppsatsen kommer jag att presentera ett urval av den tidigare forskningen inom området andlig vård i kriminalvården. Senare presenteras den symboliska interaktionismen som ett perspektiv och Erving Goffman som min huvudteoretiker och främst hans begrepp *presentation* och hur man kan styra den samt begreppet *rollövertagande*. Därefter kommer läsaren till den metodiska delen där jag presenterar den hermeneutiska metoden som den här uppsatsen är baserad på samt en kort diskussion om metodens begränsningar. Man kan även läsa om urvalet som varit en kombination av bekvämlighetsurval och snöbollsurval och datainsamlingsmetoden som består av semistrukturerade intervjuer med fem respondenter. Läsaren får även en överblick i analysmetoden där tolkning är ett centralt begrepp och görs på tre olika nivåer med en pendling mellan del och helhet. Vidare introduceras de etiska aspekter som bejakats.

Längre fram kommer uppsatsens resultat, som är delad i tre delar efter uppsatsens tre frågeställningar. Varje del svarar på en frågeställning och även här visas en utförlig tolkning på tre olika nivåer, där den första är preliminär och den andra skjuts lite längre upp och görs med hjälp av tidigare forskning samt den tredje tolkningen som är mer på en abstrakt nivå och görs med hjälp av den teoretiska referensramen. Del 6 är den sista delen där uppsatsen avrundas med diskussion och reflektioner uppsatsens olika delar.

2. Tidigare forskning

Under den här rubriken kommer jag att sammanföra åtta forskningsartiklar, varav sju är amerikanska och en norsk, inom mitt intresseområde andlig vård inom kriminalvården. Artiklarna kommer att fördelas mellan tre olika kategorier, där två av dem är samma som två av mina frågeställningar, därefter kommer jag att sammanfatta alla åtta artiklar.

2.1 Rehabilitering kontra straff

I och med att den andliga vården är en form av rehabilitering kan den ibland få namnet ”trobaserad rehabilitering”. I denna kategori presenteras två artiklar. Den första kommer inte att enbart beröra den trobaserade rehabiliteringen, utan den behandlar synen på rehabilitering generellt på fängelser. Jag har valt att ha med den ändå för att artikeln kan förbereda läsaren på att det kan finnas olika uppfattningar på fängelser kring hur intagna ska bemötas, om de ska straffas eller rehabiliteras. Den andra artikeln behandlar specifikt den andliga vården och de

andliga vårdarnas syn på den typen av rehabilitering. Man kan säga att den här första kategorin är en inledande presentation inför de kommande två kategorierna och kan vara intressanta att senare i uppsatsen diskutera i relation till mitt resultat.

Tewksburg & Mustaine (2008) gjorde en undersökning bland olika fängelser i Kentucky med syftet att få en insikt om vad fängelseanställda anser ska vara fängelsets främsta mål (Tewksburg & Mustaine 2008:208-209). Forskarna använde sig själva av fem olika s.k. ideologier i sin undersökning och dessa definierades som: rehabilitering, vedergällning (att intagna får det straff som de har gjort sig förtjänta), isolering från samhället, specifik avskräckning (att man straffar den intagne och slår ned modet hos denne så att han/hon inte begår fler brott efter frisläppningen) och så den sista ideologin som forskarna kallade för generell avskräckning (att alla intagna straffas och får bli exempel för andra människor så att modet även hos andra slås ned så att de inte begår brott) (Tewksburg & Mustaine 2008:215).

Resultatet visade å ena sidan att majoriteten av deltagarna prioriterade rehabilitering som den viktigaste ideologin (Tewksburg & Mustaine 2008:215–216). Men när deltagarna fick välja endast en ideologi som de ansåg vara viktigast visade resultatet å andra sidan att majoriteten av deltagarna ansåg att isolering som ideologi borde vara fängelsets främsta mål. Forskarna drog slutsatsen att de som förespråkade rehabilitering hade en "mildare" filosofi tillskillnad från andra som tenderade att vara lite hårdare och prioriterade straff och isolering framför rehabilitering (Tewksburg & Mustaine 2008:217-228).

Sundt, Dammer och Cullen (2002) studerade den andliga vårdarens roll i den religiösa rehabiliteringsformen på fängelset. Genom enkätundersökningar ville forskarna veta hur andlig vårdare förhåller sig till tre teman gällande den andliga vården: 1) stöd för rehabilitering, här ville forskarna veta hur pass mycket de andliga vårdarna stöttade trobaserad rehabilitering. Huvudfrågan i det temat som ställdes till de andliga vårdarna var om de intagna ska straffas eller rehabiliteras. 2) De andliga vårdarnas roll i rehabiliteringen, här var forskarna intresserade av att veta hur mycket tid de andliga vårdarna lade ned på olika aktiviteter som ingick i den trobaserade rehabiliteringen, så som religiös utbildning, kordinera religiösa rehabiliteringsprogram etc. och 3) belåtenhet med rådgivningen, forskarna undersökte vad de andliga vårdarna ansåg var viktigast att betona mest under de tillfällen man träffade intagna (Sundt, Dammer och Cullen 2002:66-69).

Resultatet för tema 1 visade att de andliga vårdarna generellt sätt var positiva till rehabilitering av intagna. Majoriteten dvs. 60% ansåg att religionen är den bästa rehabiliterings metoden som hjälper intagna att förändra sig, medan resterande 40% av de andliga vårdarna ansåg att religionen som rehabilitering inte hjälper. Gällande tema 2 visade resultatet att andlig vårdarna lade ned mest tid på en aktivitet som sågs som viktigast och det var att ge rådgivning i mötet med intagna. Angående tema 3 som följdes upp av fler undersökningar i syfte att få fler beskrivningar visade resultatet att det som betonades mest var verklighetsterapi, grupprådgivning, klientcentrerad rådgivning samt behandlingsmetod som berörde beteendet (Sundt, Dammer och Cullen 2002:70-78).

2.2 Förtroende och tillit

I den här andra kategorin presenterar jag fyra artiklar som berör ämnet tillit och förtroende i mötet mellan andlig vårdare och intagna.

Thomas & Zaitzow (2006) kunde genom sin undersökning se att olika rehabiliteringsformer på fängelset kunde få intagna att spendera sin tid och energi på positiva saker som hade nytta för dem. En av de rehabiliteringsformerna var den trobaserade. Forskarna kunde även se att det bildades subkulturer inom fängelset som hade egna normer, traditioner och ledarstrukturer. Inom subkulturerna kunde de intagna hjälpa varandra att hantera fängeslivet genom att dela med sig av sina tankar och känslor med varandra. Syftet med subkulturerna var oftast att de intagna ville hitta en naturlig väg för att hantera det onaturliga (fängelset) och kunna komma ut till det vanliga livet utanför fängelset. Den trobaserade rehabiliteringen och andliga aktiviteter visade i den här studien vara en väg/subkultur som en del intagna valde för att reducera sin ensamhet och alienation (Thomas & Zaitzow 2006:244-246).

Forskarna menade att religionen som en rehabiliteringsform kunde bryta den isolering som en del intagna kände och bidrog till en lugn och trygg atmosfär på fängelset men också en solidaritet bland de intagna. Thomas och Zaitzow påpekade också att gruppterapi eller någon annan form av social interaktion kan förstärka en del positiva beteenden och menade att religionen på fängelset genom disciplin kan då förstärka dessa beteenden hos de intagna så att de lättare kan anpassa sig, kontrollera sig och helt enkelt fungera bättre tillsammans med andra (Thomas & Zaitzow 2006:253-255). En viktig slutsats som forskarna drog var:

We suggest that the greater the prison's involvement in religious activities, the less likely the return for serious crimes and the greater the enhancement of personal well-being (s. 256).

Camp m.fl. (2008) studerade den andliga vården på amerikanska fängelser som ett rehabiliteringsprogram som kallas för Life Connections Program (LCP). Forskarnas intresse var att studera vad detta rehabiliteringsprogram hade för påverkan på de intagnas uppförande. Två grupper intagna, som alla på något sätt haft problem med sitt uppförande, studerades. Den ena gruppen fick delta i LCP och den andra var en kontrollgrupp. Efter att ha jämfört dessa två grupper med varandra kom forskarna fram till att det fanns en skillnad och det var att en del grovt dåliga uppföranden som undersökningspersonerna hade tenderade att minska bland de som deltog i LCP. I och med det drog forskarna slutsatsen att det kan finnas en effektivitet i LCP som kan leda till positiva förändringar hos en del intagna (Camp m.fl. 2008:391–394).

I och med att LCP har visat sig fungera som en slags andlig vård har den utvecklats mycket på senare tid och blivit ett unikt multireligiöst program i syfte att passa så många intagna med olika tro som möjligt inklusive de som är ateister, eftersom tro inte alltid behöver vara religiös. Under deltagandet får deltagarna, inklusive de andliga vårdarna bo tillsammans i ett gemensamt hus i syfte att förtroende och tillit ska skapas bland deltagarna så att man kan stötta varandra (Camp m.fl. 2008:389). Något som påminner om det Thomas och Zaitzows (2006) påpekade i sin studie ovan, nämligen att gruppterapi eller annan social interaktion kan förstärka ett positivt beteende.

Kinney (2006) från University of Missouri skrev en artikel om huruvida den andliga vården har hjälpt eller förhindrat intagna att uttrycka sin religiösa tro (Kinney 2006:189). Genom en

jämförande studie mellan åren 1991 och 1997 upptäckte hon några intressanta företeelser. Resultatet visade att utnyttjandet av den andliga vården hade ökat med 37 procent. För det som hade hänt var att den andliga vården tidigare inte var framgångsrik och självklar för alla intagna, speciellt för de som haft annan tro än den kristna och att det senare skedde en utveckling av den för att så många som möjligt av de intagna skulle få delta (Kinney 2006:196–199). Artikeln ovan om LCP som anpassades efter intagna med olika tro är ett exempel på den utveckling som har ägt rum. För att den andliga vården skulle fortsätta vara framgångsrik så anställdes andlig vårdare från olika religioner på fängelserna för att de skulle vara tillgängliga och att de intagna skulle få träffa en andlig vårdare av samma tro. Studien visade även att den andliga vården erbjöd annat än bara samtal, nämligen att förena intagna med sina familjer. Slutsatsen i den här forskningen blev att tack vare den andliga vården som gavs i mötet mellan andlig vårdare och intagna så kunde de intagna, även de tillhörande minoriteter, få rätten att ge uttryck för sin religiösa tro och genomgå en positiv förändring för att sedan få en plats i samhället (Kinney 2006:195–200).

Furseth (2003) som är sociolog och forskare vid Stiftelsen Kirkeforskning i Norge skrev en artikel om sekularisering och religionens roll i olika samhällsinstitutioner i Norge, bl.a. fängelset. Furseth har i sin studie studerat länken mellan bl.a. den norska kyrkan, fängelset och islam, av den anledningen att islam utgör landets näst största religion (Furseth, 2003). Trots att det norska samhället är sekulariserat så har religionen ändå en viktig roll på fängelset bland intagna inte minst bland de med muslimsk bakgrund. Av den anledningen har fängelseprästernas arbete förändrats från att tidigare ha varit representanter för något slags straffauktoritet till att ha blivit andlig vårdare som ska bemöta varje enskild intagen med hänsyn och respekt, för att upprätthålla förtroende och tillit i mötet med intagna (Furseth 2003:195–198).

Studiet visade att de norska andliga vårdarna fungerade som "gatekeepers" dels för att de fungerade som en länk mellan kyrkan, fängelserna, intagna och imamer och dels för att de var som ett stöd för intagna så att vissa av dem skulle kunna få praktisera sin tro, speciellt intagna av annan trosuppfattning än den kristna (Furseth 2003:195). De andliga vårdarna på fängelset hjälpe t.ex. muslimska intagna att få rådgivning, fira högtider, regelbundet kunna utföra fredagsbön, träffa imamer osv.

2.3 Dilemman i mötet mellan andlig vårdare och intagna

I denna sista kategori presenteras två artiklar som berör olika dilemman i mötet mellan intagna och andlig vårdare. Den första som kommer att presenteras är en kritisk artikel om andlig vård och den andra är en studie som författaren gjort utifrån den symboliska interaktionismen som en teoretisk tradition.

Mears m.fl. (2006) gjorde en kritisk studie om trobaserat rehabiliteringsprogram. Syftet var att se hur pass effektiv den trobaserade rehabiliteringen kan vara i mötet mellan andlig vårdare och intagna och därför ställdes några kritiska frågor i forskningen som bl.a. handlade om vad den trobaserade rehabiliteringen innebär, hur en sådan rehabilitering kan förhindra "recidivism" (återfall) och förbättra beteenden, vad det finns för bevis på att en trobaserad rehabilitering fungerar osv. (Mears m.fl. 2006:351).

Det kan tyckas att trobaserad rehabilitering är någorlunda enkel att definiera. Men forskarna här menade dock att det inte är så enkelt att definiera en sådan rehabilitering eftersom man behöver operationalisera begreppet tro. Det kan vara så att ett rehabiliteringsprogram baseras på en tro och kanske till och med tillhör kyrkans verksamhet, men tron i rehabiliteringen behöver nödvändigtvis inte alltid handla om en religiöstro (Mears m.fl. 2006:352–359). Detta påminner om artikel ovan om LCP som från början var en rehabilitering baserad på den kristna tron, men numera är också anpassad efter annan tro som t.ex. ateism.

Forskarna menade att det inte finns empirisk grund för att försäkra att den trobaserade rehabiliteringen generellt sätt kan fungera effektivt. Man hänvisade exempelvis till artikeln ovan av Sundt, Dammer och Cullen (2002) som visade att 40 % av de andliga vårdarna i undersökningen ansåg att den trobaserade metoden inte lyckas med att hjälpa intagna att förbättra sitt beteende. Enligt Mears m.fl. (2006) finns det ingen logik i hur det trobaserade rehabiliteringsprogrammet påverkar sambandet mellan tro, brottslighet och återfall. Vidare menade forskarna att den andliga vården kan ha negativa effekter på den intagne i mötet med andlig vårdare. Om det är så att den andliga vården kräver av de intagna att erkänna sitt brott och sin maktlöshet i förhållande till en högre makt kan detta erkännande vara svårt för en del av de intagna att acceptera, speciellt om det handlar om intagna som mår dåligt och vill övervinna det förflutna. Detta erkännande kan orsaka frustration hos den intagne och accepterandet av en högre makt som har kontroll över människans liv kan leda till att den intagne inte tar ansvar för sina handlingar och därför kan lättare hamna i återfall (Mears m.fl. 2006:354–359).

Vidare blev författarna skeptiska till hur den andliga vården ska gå till. Hur ska målet och innehållet i rehabiliteringen se ut? Vad ska den religionsbaserade rehabiliteringen utgå ifrån, bibelstudier, böner? Är dessa aktiviteter effektiva nog att förstärka den intagnes tro så att denne inte återvänder till kriminalitet? Dessa är några av de frågor som forskarna ställt sig i studien och som förblir obesvarade, tillsvidare (Mears m.fl. 2006:361).

Allison M. Hicks (2008) från University of Colorado, Boulder genomförde en studie utifrån det symboliskt interaktionistiska perspektivet om prästers arbete med andlig vård och hur de uppfattar mötet med intagna (Hicks 2008:401). Undersökningen visade att yrket fängelsepräst kunde innebära många intensiva arbetsdagar med mycket administrativt arbete vilket minskade möjligheterna till att träffa de intagna ansikte-mot-ansikte. Men när fängelseprästerna väl mötte de intagna blev det svårt att nå varandra i mötet. Relationen blev därför stelt och tråkigt och det orskade en otrygghet på fängelset (Hicks 2008:404, 408). Otryggheten gjorde att vissa präster kände sig tvungna att tänka på vad de sa under gudstjänster och samtal med intagna, eftersom fängelset kunde vara en farlig miljö. Ett annat problem var att vissa intagna ville utnyttja de andliga vårdarna för att komma åt det de själva ville ha. Undersökningen visade också att det inte fanns tillit i mötet mellan fängelseprästerna och de frihetsberövade, eftersom en del präster kunde känna sig lurade av intagna som genom manipulation ville komma åt annat. Dessa intagna visade helt enkelt inget intresse för varken religion eller för andlig vårdare (Hicks 2008:406).

Hicks (2008) visade därmed genom forskningen att arbetet som fängelsepräst kan innebära svårigheter och utmaningar, när det handlar om det sociala mötet med intagna. En del intagna som berättade om sina brott väckte starka känslor hos den andliga vårdaren som började fråga sig om han verkligen var tvungen att lägga ned sin tid och energi på någon som har gjort så hemska saker (Hicks 2008:410). Men forskaren påpekade att fängelseprästerna kunde härda ut genom att

se valet av sitt yrke som Guds vilja. Prästerna hade en stark tro på att de blivit "kallade", dvs. att Gud hade visat de vägen till att arbeta som präster på fängelset. Arbetet för många fängelsepräster hade en stark påverkan på deras identitet. Man ville inte förlora arbetet för att inte förlora identiteten. Arbetet innebar en tro på att man blivit utsedd till Guds ambassadör på jorden. Lösningen på problemen, som fängelseprästerna hade med de intagna, var genom prioritering. Den andliga vården på fängelset kunde anpassas efter de rutiner som fanns på fängelset samt att de mål man har med rehabiliteringen måste balanseras med fängelsets egna mål, för att förbättra det sociala mötet med intagna (Hicks 2008:405, 412-413).

2.4 Sammanfattning av den tidigare forskningen

Utifrån de forskningsartiklarna som jag har läst är min generella uppfattning att rehabiliteringen i fängelset i allmänhet och den trobaserade rehabiliteringen i synnerhet uppfattas på olika sätt. Trots att den tidigare forskningen har visat att det finns både positiva och negativa uppfattningar kring rehabiliteringen, så har den samtidigt visat att det finns en stark koppling mellan fängelse och rehabilitering. När man talar om fängelse kan man nästan inte undgå att tala om rehabilitering.

Det sociala mötet mellan den andliga vårdaren och den frihetsberövade är inte alltid så enkelt, i alla fall inte vad vissa forskningar har visat. Det kan uppstå svårigheter och dilemman i mötet och det verkar grunda sig i att den andliga vårdaren och den intagne lever i olika världar och inte uppfattar brottslighet och motverkandet av brottslighet på samma sätt. Den andliga vårdaren tror på att den intagne har andliga behov som bör tillfredställas, men den andliga aspekten tar inte vissa intagna på allvar för de lever i sin egen värld där andra aspekter av livet spelar roll, som t.ex. pengar, hämnd, brottslighet etc. Den förståelse som den andliga vårdaren har i det sociala mötet stämmer inte alltid med förståelsen som den intagne har.

Men samtidigt visade hälften av forskningsartiklarna att mötet mellan andlig vårdare och intagna kan fungera bra, under det att det finns faktorer som leder till att förtroende och tillit skapas i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Dessa faktorer kan handla om att den intagne får rätten att ge uttryck för sin religiösa tro och få träffa en andlig vårdare av samma tro. När den intagne dessutom blir bemött med respekt, förståelse och ödmjukhet så uppfattar denne inte den andliga vårdaren eller den andliga vården som något farligt. I några forskningsartiklar påpekade forskarna att andliga aktiviteter i en socialgemenskap kan ha stor betydelse. Genom att få träffa andra som befinner sig i samma situation som en själv gör att man inte känner sig ensam, utan det skapas en "vi känsla".

3. Teoretisk och begreppslig referensram

Efter att ha tittat på vad som har forskats om tidigare inom området andlig vård i kriminalvården ska jag under denna rubrik presentera den teoritradition som jag har valt, nämligen den symboliska interaktionismen. Jag kommer också att presentera min valda huvudteoretiker Erving Goffman samt begreppet *rollövertagande* som tillhör Goerge Herbert Mead. I inledningen av varje presentation kommer jag att ge en förklaring till mitt val och hur jag kommer använda mig av teorin eller begreppet.

3.1 Den symboliska interaktionismen

Den symboliska interaktionismen är en teori som fokuserar på sociala interaktioner mellan individer och vad som sker i dessa interaktioner som gör att människor kan kommunicera med varandra. Med tanke på att denna uppsats studerar mötet mellan andlig vårdare och intagna blir symbolisk interaktionism den teori som lämpar sig bäst att använda för att studera det sociala mötet. Teorin kommer dels att utnyttjas som ett perspektiv i uppsatsen, ett sätt att betrakta sociala interaktioner mellan individer och dels kommer jag att utnyttja den för att besvara två av mina frågeställningar, hur förtroende och tillit skapas i mötet samt vilka dilemman mötet kan innehålla. Härnedan följer en övergripande presentation av vad teorin i stora drag handlar om.

Charon (2007) som är en av de som förklarar symbolisk interaktionism menar att perspektivet består av fem centrala idéer som är viktiga när det gäller förståendet av människors handlingar. Den första är att människan måste uppfattas som en social varelse som ständigt interagerar med andra och även med sig själv. Individens interaktion med sig själv är enligt Blumer en förmåga att vara objekt inför sig själv (Augustsson 2005:92). Sociala interaktioner blir därmed en viktig grund i människans liv. Enligt Charon skapades således individen och samhället genom sociala interaktioner. Den andra idén är att människan ska ses som en tänkande varelse som inte enbart påverkas av omgivningen eller är en produkt av samhället, utan hon tänker lika mycket som hon interagerar. Ett tredje sätt att betrakta människan är att hon är en definierande varelse, som ständigt definierar var hon är dvs. miljön, istället för att vara passiv och endast respondera sin miljö. Definitionen man gör uppstår i den sociala interaktionen och tänkandet. Den fjärden tanken är att människans tidigare sociala interaktioner i livet kan påverka hennes handlingar idag. Enligt Augustsson (2005) innebär inte detta att tidigare sociala interaktioner förutbestämmer vad som kommer att ske, utan snarare handlar det om att individen bär med sig intryck från tidigare interaktioner som man med hjälp av kan belysa vissa handlingar idag. Individen går inte in i en ny situation som en "tom tavla" utan bär med sig erfarenheter och kunskaper som kan komma att överföras till den situation man är i idag. Det blir som en slags dialektisk process mellan tidigare interaktioner och interaktioner idag (Augustsson 2005:86,95). Sist måste människan också ses som en aktiv varelse i relation till sin miljö. Hon agerar aktivt, formar egna handlingar och har kontroll över det hon gör. Människan ses därmed inte som en passiv varelse utifrån det symboliskt interaktionistiska perspektivet (Charon 2007:29-30).

3.1.1 Symboler

Charon (2007) menar att de sociala objekten, dvs. objekt som genom en interaktionsprocess kategoriseras, tolkas, definieras, och modifieras, för att verkligheten ska bli meningsfull samt begriplig, kan bli till symboler. Alla sociala objekt är inte symboler men alla symboler är sociala objekt. Symboler är en klass av sociala objekt med några specifika egenskaper. Dessa är att symboler skapas socialt, de skapas med en viss intention och kan användas i många situationer samt alla som använder symbolerna förstår deras innebörd. I likhet med sociala objekt används även symboler för att göra verkligheten begriplig. De symboler som skapas blir konventionella, tex. en vit duva är symbol för fred, en röd ros som man ger till sin partner är symbol för kärlek osv. Alla symboler blir därmed meningsfulla och används i ett visst syfte (Charon 2007:49).

Med tanke på att symboler står för något blir de representationer som vi använder i kommunikationen, både med oss själva och med andra. Genom symbolerna kan vi skriva, tala,

utföra olika aktiviteter och dela med oss av våra kunskaper, känslor och tankar. Till och med när vi tänker för oss själva använder vi symboler, eftersom det vi tänker är redan symboler för något. Orden vi använder enskilt eller i kombination med varandra, för att referera till något, är kategoriserade och representativa som bygger ett språk bestående av ett symbolsikt system (Charon 2007:50,53). Men en social interaktion kan också vara utan symboler. I en sådan interaktion kan inte individerna tolka varandras intentioner och handlingar, därför blir den ena individens beteenden i interaktionen obegripliga för den andra, vilket kan leda till olika dilemman i mötet. I en symbolisk interaktion däremot kan individerna förstå innebörden av varandras handlingar, till och med de handlingar som inte har skett ännu men som kanske kommer att ske, dvs. Kunna förstå varandras uttalade intentioner. Symbolerna i interaktionen handlar således om att en gest hos den ena individen leder till respons hos den andra. I och med det underlättar symbolerna förståelsen för varandra i interaktionen, vilket kan göra att det skapas förtroende och tillit individerna emellan (Augustsson 2005:91,73).

3.2 Erving Goffman och det sociala mötet

Jag har valt Erving Goffman som min huvudteoretiker i den här uppsatsen och har valt att använda hans dramaturgiska perspektiv, även om en del menar att han inte bör kopplas till den symboliska interaktionismen (Augustsson 2005:79). Men jag väljer Goffman ändå av olika anledningar. För det första var Goffman lärjunge till Blumer och det gör att han från början kommer från samma tradition, den symboliska interaktionismen. Det finns en likhet mellan Goffmans dramaturgiska perspektiv och det symboliska interaktionistiska perspektivet, nämligen att båda intresserar sig för den sociala interaktion mellan individer. Men Goffman var inte enbart intresserad av att studera vad som sker i sociala interaktioner utan också hur det sker (op. cit.). Av den anledningen blir Goffman en intressant teoretiker att använda i den här uppsatsen, som har för motiv att analysera ett socialt möte mellan andlig vårdare och intagna samt hur vissa saker sker i mötet, så som hur den andliga vårdaren presenterar sig själv och den blir också den frågeställningen som jag kommer att besvara med hjälp av Goffmans dramaturgiska perspektiv. Det som också skiljer mellan Goffman och den symboliska interaktionismen är att Goffman var mer intresserad av den sociala ordningen som skapas i den sociala interaktionen (op. cit.). Vad är korrekt att säga och göra i mötet med andra och vad bör undvikas?

Goffman (2009[1959]) analyserade vardagslivet genom att han antog ett dramaturgiskt perspektiv. Perspektivet betraktas som en teatermetafor där alla möten mellan människor blir ett teaterspel. Varje individ i mötet är en aktör som spelar en roll, dock kan rollen variera beroende på vilken situation det handlar om. Den agerande individen har också ett manus i handen och ställer sig på en scen för att framträda inför en publik. Under uppträdandet så måste aktören visa engagemang och följa manuset så att denne inte säger något fel som publiken inte förväntat sig. Rollen som aktören spelar måste framställas så uppriktigt som möjligt så att publiken inte buar och tappar tilliten och förtroenden för aktören (Augustsson 2005:82).

Goffmans dramaturgiska perspektiv kan verka något abstrakt och de teatraliska termerna som han har använt sig av kan behöva översättas till vardagliga termer för att det ska bli mer begripligt. Till och börja med kan man säga att Goffmans intresseområde har varit den ansikte-mot-ansikte interaktionen då människor möts och blir gemensamt närvarande. I och med att människor i sitt dagliga liv möts och umgås med varandra i princip hela tiden måste man veta

hur man ska agera i varje möte. För att man ska kunna veta det så måste mötet definieras. Hur ska man presentera sig själv så att den andre uppfattar en precis som man vill uppfattas? Presentationen som varje individ brukar ge av sig själv i mötet med andra handlar oftast om att man vill framställa sig på ett positivt sätt som inte strider mot de egna handlingarna som man utför eller sådant som man säger, så att det skapar en förvirring hos andra (Augustsson 2005:80). Presentationen i det här sammangaget handlar inte enbart om att individen säger vad den heter, utan presentationen inkluderar sådant som man säger och gör. Att man med verbala eller icke verbala medel visar vem man är eller vem man vill vara (Goffman 2009[1959]:9). Hur vi rör oss och vad vi säger skapar en bild av oss hos andra i mötet och i och med det kan andra agera mot oss mot bakgrund av den uppfattningen de får av oss.

När mötet har definierats och man vet vad som förväntas av en så agerar man utifrån det (roll) och därmed tänker man också på vad som kan sägas och vad som inte kan sägas (manus) till just de personer (publik) man möter. I mötet så gäller det att man inte motsäger sig själv, för då riskerar man att inte få den andres förtroende. Situationen kan då bli en form av anomi där den sociala interaktionen bryter samman, vilken kan senare bli ett dilemma (Augustsson 2005:85).

I en anomisk situation där presentationen man gjort av sig riskerar att rubbas så menade Goffman att individen då inte står helt hjälplös utan kan styra och kontrollera intrycket som har befordras, dvs. styra hur andra ska uppfatta oss. Individen kan med sitt agerande och sättet denne presenterar sig på visa att de andras definition av honom/henne inte stämmer eller så bekräftar individen definitionen som andra har gjort (Goffman 2009[1959]:13). Om en individ vill uppfattas som en vänlig andlig vårdare så kan den i mötet med intagna vara lugn, lyssna och prata med intagna om det de vill prata om etc. på det sättet presenterar individen sig själv och sin aktivitet som en vänlig person som bara vill väl och därefter blir situationen definierad och tydlig. I andra fall kan man tillämpa upplysningar som man redan har från tidigare erfarenheter, t.ex. att den intagne har sedan många år tillbaka mött en välvillig andlig vårdare och mot bakgrund av denna upplysning möter den intagne andra andliga vårdare (Augustsson 2005:81-82). Idealmötet enligt Goffman är det harmoniska mötet, men som egentligen inte är nödvändig för att samhället ska fungera. Det viktiga däremot är att alla deltagare i mötet uppriktigt lägger fram sin syn på situationen, som man tror är acceptabelt hos andra. Därmed uppnår man en yttre enighet, men det behöver inte betyda att man även i tysthet är eniga, dvs. en inre enighet. Genom en yttre enighet kan man uppnå en preliminärt fungerande enighet eller också en tillfällig konsensus för att undvika konflikter och dilemman i mötet (Goffman 2009[1959]:18).

3.3 Rollövertagande

Förutom Goffmans dramaturgiska perspektiv har jag också valt att använda mig av begreppet rollövertagande som jag kommer att använda för att analysera mitt resultat senare i uppsatsen och med hjälp av försöka snudda vid alla mina tre frågeställningar. Rollövertagande sker i ett socialt möte mellan individer och gör att det fungerande sociala mötet mellan människor blir möjligt. Utan rollövertagande i ett möte blir det svårt för individerna att presentera sig eller att ha förtroende och tillit till varandra. Därmed blir begreppet viktigt i den här uppsatsen för att förstå interaktionen mellan andlig vårdare och intagna.

Begreppet rollövertagande eller att ta någon annans roll är ett begrepp som ursprungligen

kommer från Mead (1925), men även andra som Charon (2007) och Asplund (1987) har nämnt i sina teorier. När man kan kommunicera symboliskt med varandra så kan man också ta den andres roll eller ta den andres perspektiv i kommunikationen. Det innebär att man kliver ut från sin egen roll och sätter sig in i någon annans roll i syfte att förstå situationen och vad den andre har för perspektiv. Detta menar symbolisk interaktionister är essensen i en social interaktion (Charon 2007:107). Rollövertagandet handlar om att jag förhåller mig till den andres perspektiv och relaterar det till mitt eget för att förstå, så att jag ökar mitt självmedvetande och blir ett objekt inför mig själv. Självmedvetandet, som enligt Mead utvecklas i den sociala gruppen, ligger således till grund för rollövertagandet. Det är svårt för individen att ta någon annans roll om man inte har ett självmedvetande, dvs. veta vad man själv känner och tycker i vissa lägen (Augustsson 2005:72-73).

Rollövertagandet handlar om att individen för det första föreställer sig hur den andre i interaktionen kan reagera på de signaler som man skickar. För det andra handlar det om att individen framkallar den andres reaktion i sig själv (Augustsson 2005:74). Rollövertagandet blir enligt Asplund (1987) som ett växelspel mellan individerna i interaktionen. Något som han kallat för social responsivitet, dvs. att individerna responderar på varandras handlingar (Asplund 1987:12). Om individen inte lyckas med att sätta sig in i andras roller så kan inte den sociala interaktionen fungera normalt, eftersom man då inte kan visa hänsyn, respekt och ansvar gentemot andra för man inte vet vad andra tycker är acceptabelt att säga och göra. Detta kallar Asplund (1978) för asocial responslöshet. När man däremot klarar av att ta den andres roll så kan man nå individen i samtalet och möta denne där den står. Man kan visa empati, förståelse och kärlek för andra och själv bli en accepterad och organiserad individ bland andra som kan bygga relationer, föra fram ett budskap som blir förståelig för den andre, hjälpa och påverka samt dela glädje och sorg. Att kunna ta en annan individs roll är således en nödvändig aktivitet för att kunna fungera som just människa. Genom att kunna ta den andres roll får man även en ökad insikt om sig själv. När man förstår vad andra känner och tänker i en situation så kan man inse att man själv också tänker och känner på samma sätt i liknande situationer. Man lär känna sig själv genom att spegla sig i andra (Charon 2007:108,113). Charon (2007) menar att förmågan att kunna ta den andres roll är inte bara en vänlig aktivitet, utan är den absolut viktigaste aktiviteten som gör oss till människor, eftersom det är genom denna aktivitet som vi kan leva med andra, då vi är sociala varelser (op.cit:111).

4. Metod

I den här fjärde delen av uppsatsen presenterar jag min valda vetenskapliga ansats som den här uppsatsen är formad av, närmare bestämt den hermeneutiska ansatsen. Därefter beskriver jag det datamaterial som kommer att användas och det urval som jag kommer att göra samt hur datamaterialet ska analyseras. Jag kommer också beskriva de begränsningar som kan finnas med den hermeneutiska ansatsen samt redogöra för de etiska aspekter som jag har haft i åtanke. I likhet med den förra delen kommer jag även i denna del att under varje rubrik ge en förklaring till mitt val och även beskriva hur jag kommer att använda metoden.

4.1 Hermeneutik

Hermeneutik är en vetenskaplig metod som innebär läran om förståelse och härstammar från det grekiska ordet hermeneuein som bl.a. betyder att tolka (www.wikipedia.se 2011-01-19). Eftersom den här uppsatsen strävar efter en förståelse för hur mötet mellan andlig vårdare och intagna gestaltar sig, blev valet av den hermeneutiska metoden naturligt då denna metod används för att öka förståelsen om en viss företeelse. En annan anledning till mitt val av metod var att jag kände att den tidigare förståelsen jag hade kring mötet mellan andlig vårdare och intagna var väldigt begränsad och gav inte en helhetsbild. Hermeneutiken blir i det fallet en passande vetenskaplig metod om man känner att den förståelsen man har inte täcker det man är intresserad av. Hermeneutiken utgör en viktig grund i den här uppsatsen då hela den anpassas efter metoden. Men tydligast kommer hermeneutiken att synas i mitt resultat längre fram i uppsatsen, då jag börjar analysera mina data. Analysen kommer jag att göra med hjälp av tolkning och förförståelse, som är två centrala begrepp inom metoden.

4.1.1 Tolkning och förförståelse

Det grundläggande sättet att uppnå förståelse inom hermeneutiken är genom tolkning. Ödman (1978) förklarar tolkning som att tyda, dvs. berätta vad man ser samt att man frilägger och tilldelar vissa meningar (Ödman, 1978:44,46). Tolkningen enligt Richard Palmer (1969) har tre funktioner, 1) att uttrycka något högt i ord, 2) att förklara och 3) att översätta (Palmer 1969:13). För att kunna tolka så måste man göra det mot bakgrund av tidigare förståelsen som man kan referera till. Inom hermeneutiken kallas det för förförståelse. Alla människor har sina egna förförståelser om det mesta. Men våra förförståelser kan skilja sig markant från varandra och därmed kan man tolka ett och samma objekt på många olika sätt. Tolkningen gör att hermeneutiken inte blir intresserad av objektiva sanningar, eftersom ingen tolkning kan vara den definitiva och sanna tolkningen just för att vi gör den så olika (Ödman 1978:95).

4.1.2 Den hermeneutiska spiralen

Det viktiga i en hermeneutisk undersökning är att man gör en totaliserande tolkning i slutet av tolkningsakten där alla bitar hänger ihop på ett logiskt och sammanhängande sätt. Av den anledningen måste forskaren pendla mellan/ha dialog med olika aspekter eller teman i datamaterialet i syfte att få fram en sammanhängande helhet. Pendlingen görs i tre steg och dessa är: 1) pendling mellan förståelse/förförståelse, 2) pendling mellan del/helhet samt 3) pendling mellan förståelse/förklaring. I och med den hermeneutiska spiralen får man fram en sammanhängande bild där helheten passar delarna och tvärtom.

4.1.3 Dialog leder till horisontsammanmätning

I och med att all data inom hermeneutiken ses som "text" så blir min huvuduppgift som forskare att "lyfta texten ur det främlingskap den befinner sig i, tillbaka till den levande nutiden i samtalet, vars genuina utförande alltid består i frågor och svar" (Gadamer 1972:350 i Ödman 1978:19). Det innebär att forskaren alltid måste ha en dialog/ett samtal med texten som studeras. Texten från början är främmande och obegriplig och jag måste fråga den om vad den egentligen försöker säga mig. För att dialogen mellan mig och texten ska kunna ske så måste jag vara öppen för att få svar. Öppenheten kan således göra att min förståelse utvidgas och så småningom ändras

form (Ödman 1978:94). Jag pendlar mellan min förförståelse och det som texten säger och så tolkar jag. Stämmer min tolkning med det texten säger? När den gör det så har jag uppnått en horisontsammansmältning, dvs. jag förstår texten och texten "förstår" mig. Vi smälter samman vår förståelse och kommer fram till en gemensam förståelse kring fenomenet i fråga. Genom dialogen tvingar man sig inte på det som man studerar, man låter det komma fram av sig självt (Ödman 1978:9). Öppenheten för mig i den här uppsatsen handlar om att när jag kommer fram till analysen så gör jag först en preliminär tolkning av mina data utan att låta min valda teori påverka tolkningen så att jag inte ser vissa aspekter. På det sättet intar jag en öppen ställning inför mitt datamaterial. En annan aspekt av öppenhet kom att handla om att jag vid några tillfällen gav mina respondenter möjligheten att ställa frågor till mig och därför blev intervjun ett levande möte där respondenten och jag hade en dialog och hamnade därför på samma nivå. I det mötet blev inte respondenten ett passivt objekt, som jag skulle studera utan den blev ett subjekt som jag försökte förstå genom att sätta mig in i dennes erfarenheter med min erfarenhet och allt som jag är. Ett sådant möte får en "ge och tag" karaktär som alltid får en subjekt-subjekt form enligt Gadamer (Ödman 1978:19). På det sättet blir inte hermeneutiken intresserad av att förstå något kognitivt eller intellektuellt. Ambitionen blir att förstå hela människans livssituation.

4.1.4 Begränsning med den hermeneutiska ansatsen

I och med att den hermeneutiska metoden tillämpar tolkning i stor utsträckning så kan det ibland uppstå en viss problematik med just tolkningen. Ett och samma objekt kan tolkas väldigt olika av olika individer och det kan göra att hermeneutiken kan verka som en flummig metod. Alla tolkningar som man gör kan vara intressanta i sig, men hur kan man veta vilken av de tolkningarna som är mest sann och rimlig? (Ödman 1978:91–92). Ett annat problem är att det kan finnas en risk för övertolkning, dvs. att forskaren tolkar för mycket så att det påverkar resultatet. Dessutom har man med sig tidigare erfarenheter och uppfattningar som kan påverka resultatet alltför mycket. Utmaningen för forskaren blir att vara välmedveten om de förförståelser man har och kan se när förförståelsen påverkar tolkningen i alltför stor utsträckning. När man använder en hermeneutisk ansats i en uppsats utgår man från tidigare forskning och teoritradition. Med hjälp av den valda teorin ska man betrakta resultatet, men då är risken att man endast ser de aspekter i intervjuerna som kan förklaras med hjälp av teorin man valt. Det innebär att man inte blir öppen för materialet (som nämnts ovan) och kan inte heller se nya aspekter av det.

För att beakta dessa begränsningar läser jag först genom varje intervju för sig och försöker förstå vad det är som respondenterna talade om för mig och det gör att jag kan se många olika teman som jag tycker är intressanta. Sedan betraktar jag helheten och kan därför urskilja vissa teman som jag tycker mig se och som får fäste av de enskilda berättelserna. Denna process som handlar om del/helhetskriteriet gör att jag kan peka ut vissa intressanta aspekter som jag med hjälp av kan formulera/modifiera mina frågeställningar. Därmed kommer jag att anpassa min valda teori till frågeställningarna och inte tvärtom. För att minska risken för övertolkning tillämpar jag vad Ödman (1978) kallar för inre och yttre kontroll. Den inre kontrollen handlar om att jag tar ställning till min texts inre sammanhang/inre logik och kontrollerar om mina tolkningar motsäger varandra. Den yttre kontrollen tillämpar jag för att se huruvida mina tolkningar motsäger mitt datamaterial (Ödman 1978:88).

4.2 Urval

Urvalet i den här uppsatsen är ändamålsenligt urval, vilket är naturligt eftersom jag visste från början vilka respondenter jag var intresserad av, nämligen andlig vårdare i kriminalvården. Mer specifikt är det en kombination av ett bekvämlighetsurval, som innebär att jag väljer en respondent som jag känner och som finns tillgänglig och ett snöbollsurval som enligt Patton (2002) innebär att man genom kontakter får tag på personer som kan vara lämpliga för undersökningen. Det är ungefär som att någon känner någon som känner någon som vill ställa upp (Patton 2002:237). Anledningen till att det är en kombination av dessa två former av urval är att jag bara kände en andlig vårdare som fanns tillgänglig och kunde ställa upp. För att få fler deltagare kom jag i kontakt med någon som genom sitt arbete kände en andlig vårdare och som jag blev hänvisad till. Denne i sin tur rekommenderade mig andra som hade samma yrke. Snöbollsurvalet väljer jag för att det är en smidig metod för en kvalitativ undersökning, speciellt när jag vill komma i kontakt med "lämpliga" informanter som har erfarenhet av det aktuella ämnet. På det sättet blir det lättare för mig att samla in informationsrik data. Bekvämlighetsurvalet är också effektivt att använda om man inte är intresserad av resultat som kan vara representativt för en population. I den här uppsatsen är jag mer intresserad av just mina respondenters perspektiv när det gäller deras möte med intagna och inte vad en större population andlig vårdare har för perspektiv. Med tanke på att variation i urvalet är önskvärt inom kvalitativa undersökningar tänkte jag på att det skulle finnas en variation bland mina respondenter, vad gäller kön, religion, yrkestitel etc. för att arbetet ska bli så rikt som möjligt. Fast egentligen spelar det ingen roll, för den här uppsatsen har inte som syfte att jämföra olika målgrupper eller ha könsperspektiv osv.

4.3 Datainsamlingsmetod

För att kunna samla in data och besvara uppsatsens tre frågeställningar väljer jag en semistrukturerad intervju som min datainsamlingsmetod. Jag anser att intervju är den metod som lämpar sig bäst för karaktären av mina frågeställningar som är: 1) hur presenterar den andliga vårdaren sig själv i mötet med intagna? 2) hur skapas förtroende och tillit i mötet? samt 3) vilka dilemman kan mötet innehålla? Frågeställningarna kan ha att göra med innebörd, känslor, tankar, erfarenheter etc. och intervjun blir då en praktisk metod att använda för att öppna upp för djupa samtal och diskussioner och komma åt de subjektiva uppfattningarna, för det är precis det som jag är ute efter. Intervjun kan ge respondenterna en möjlighet att kunna tala fritt kring det studerade ämnet och det kan även ge mig som forskaren en möjlighet att föra en dialog med respondenterna. Intervjun blir då ett levande möte, speciellt när man använder sig av den hermeneutiska ansatsen som handlar om att respondenten lägger fram sin förståelse som ska möta forskarens förståelse. Dessa olika förståelser eller horisonter ska mötas och smältas samman, dvs. en horisontsammansmältning. På det sättet uppnår jag en förståelse för det som respondenten har berättat och även få en förståelse för mig själv, eftersom genom dialogen med respondenten förstår jag vad jag själv tycker och tänker kring vissa frågor. Intervjun skiljer sig därför från andra metoder, eftersom den bygger på en interaktionsprocess och handlar om att ge och ta i kommunikationen (Andersson, 1994:169).

Den semistrukturerade intervjun gör att forskaren blir flexibel som inte behöver följa bestämda frågor, utan kan ställa följdfrågor beroende på vad respondenterna har berättat, för att få vidareutvecklade svar. Det kan då leda till att mötet eller dialogen mellan forskare och

respondent blir ömsesidig och det är också målet med en hermeneutisk ansats.

Mina semistrukturerade intervjuer består av några specifika teman som: mötet mellan andlig vårdare och intagna, kommunikationen mellan andlig vårdare och intagna, att ta den intagnes roll samt den andliga vårdaren i samtalet (se bilaga 1). Under varje tema finns det en del strukturerade frågor men också en del öppna frågor. Syftet med temana är att intervjun ska bli organiserad och också att man ska ställa frågor som kan rikta en mot uppsatsens syfte och frågeställningar. De nämnda temana har jag valt för att jag tror att de vidrör intressanta aspekter och som kan leda till att respondenterna berör de frågor som jag vill besvara. När det gäller exempelvis temat ”kommunikation mellan andlig vårdare och intagna” så var mitt intresse att se hur den andliga vårdaren presenterar sig själv genom kommunikationen med intagna. Men med tanke på att uppsatsens frågeställningar har modifierats ett antal gånger under uppsatsskrivandet så är inte intervjuemana helt identiska med uppsatsens frågeställningar.

Deltagarna till uppsatsen är fem individer som jag har tagit kontakt med på olika sätt. Det var via telefon, mail och träff. När alla fem visade intresse till att delta skickade jag ut ett missivbrev (se bilaga 2) per mail till fyra av dem. Den femte fick brevet personligen. I missivbrevet har jag informerat deltagarna om de etiska aspekter som finns gällande vetenskapligt arbete. Jag har även informerat de om vad uppsatsen handlar, mitt syfte med uppsatsen samt annat nödvändig information. Intervjuerna var ungefär mellan 45 till en timme långa. Intervjuerna spelades in för att få med så mycket som möjligt som respondenterna uttryckte. Därefter transkriberades intervjuerna väldigt ordagrant för att strukturera upp datamaterialet, vilket underlättade för mig att se vad som verkade mest väsentligt för just mina frågeställningar. Transkriberingen skedde under samma dag eller också dagen efter, eftersom all information fortfarande var färsk i minnet. Alla fem intervjuerna ägde rum på olika platser, beroende på var respondenterna befann sig. Men det viktigaste var att det skulle vara en trygg plats där jag och respondenten kunde sitta och prata i lugn och ro, speciellt eftersom ämnet kan vara någorlunda känsligt då det handlar om mötet med frihetsberövade individer. I början var det ganska nervöst med tanke på att jag inte var så van vid att intervju, men ganska snart blev jag tryggare i min roll vilket troligen har påverkat de data jag samlat in.

4.4 Presentation av respondenterna

Mina respondenter är fem individer som är i 40 årsåldern och uppåt. Alla arbetar som andlig vårdare antingen på heltid eller också på deltid. Det är en kvinna och fyra män och de har olika yrkestitlar som t.ex. imam, präst från Svenska kyrkan, diakon, pastor från frikyrkan samt präst från frikyrkan. Alla respondenterna har erfarenhet av att arbeta på häkte samt olika anstalter, slutna som öppna. De besöker intagna på häkte och anstalter antingen vid behov då de intagna begär det eller så åker de dit för att det helt enkelt ingår i jobbet man har. Men gemensamt för alla är att man är med i NAV (Nämnden för Andlig Vård).

4.5 Analysmetod

Den hermeneutiska ansatsen har inte en exakt procedur som forskaren bör följa till punkt och pricka, just med tanke på att forskaren måste ha en öppen hållning gentemot datamaterialet och inte binda sig fast till en bestämd analysmetod. Men en begynnelsepunkt för en hermeneutisk

analysprocess är det som Ödman (1978) liknar vid att lägga ett pussel. När man ska lägga ett pussel så har man från början en hög med pusselbitar och allting verkar kaotiskt och obegripligt. Samtidigt kan man ha en uppfattning om hur pusslet ska se ut. Då börjar man plocka ihop några bitar och så frågar man sig om det kan se ut på ett visst sätt. Det viktiga är att man är öppen för att materialet möjligtvis inte blir som man hade trott från början. Efter några försök märker man till slut att några av pusselbitarna passar ihop och faktiskt föreställer någonting. Då börjar man få en förståelse för hur materialet hänger ihop. Medan man försöker lägga ihop pusselbitarna så pendlar man mellan delen och helheten, för att det färdiga pusslet ska vara sammanhängande (Ödman, 1978:77).

Under analysprocessen läser jag mitt datamaterial med öppenhet och försöker att se olika aspekter av materialet utan att låta mig påverkas alltför mycket av mina förförståelser. Datamaterialet som jag får läsa ett par gånger tills jag verkligen förstått den kommer jag att skapa en del teman utav, som jag anser vara viktiga och intressanta. Under denna process använder jag mig också av den hermeneutiska spiralen och pendlar ständigt mellan del och helhet för att få en sammanhängande och logisk bild. När jag tillslut kunnat se några återkommande teman bland materialet kommer jag att lyfta fram det för att sedan tolka det. Utifrån dessa generella teman kommer jag då att omformulera/modifiera mina frågeställningar i uppsatsen. I och med det kommer inte mina frågeställningar som jag haft i början att påverka mitt material, utan tvärtom jag kommer att låta materialet påverka frågeställningarna. De olika teman som jag kunnat se i mitt datamaterial som i sin tur format mina frågeställningar är följande:

Tema 1: Den andliga vårdarens presentation. Det här temat kommer att beröra hur den andliga vårdaren vill bli sedd i mötet med intagna. Temat har inspirerats av Goffmans dramaturgiska teori som bl.a. tar upp hur man vill bli sedd i mötet med den andre. Utifrån de förväntningar som individen och andra har presenterar man sig själv i sociala möten.

Tema 2: Tillit och förtroende. Temat har att göra med hur tillit och förtroende skapas i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Tilliten och förtroendet hänger ihop och båda begreppen ser till att det sociala mötet fungerar bra. Det kan också leda till att man vågar öppna sig för den andre och börja prata om sorg, glädje, rädsla etc. Det kan vara ett uttryck för att man känner förtroende och tillit till den andre. Likaså det här temat har inspirerats av Goffmans teori, då den handlar väldigt mycket om hur individen upprätthåller den sociala interaktionen. Dessa två viktiga komponenter hjälper till att upprätthålla det sociala mötet.

Tema 3: Dilemmat i mötet. Det tredje temat behandlar om dilemman i mötet mellan den andliga vårdaren och den intagna. Med tanke på att mötet som jag vill studera handlar om skiljaktiga människor så är det lätt att vissa dilemman och konflikter kan uppstå. Jag har format detta tema med utgångspunkt i begreppet yttre enighet eller tillfällig konsensus som Goffman använde i sin teori. Vilka dilemman kan uppstå när man inte uppnår en form av enighet i mötet, när man kan vara väldigt olik den som man interagerar med?

4.6 Etiska aspekter

Jag har förhållit mig till de forskningsetiska principerna som finns när det gäller vetenskapligt arbete. Det finns fyra krav och dessa är: 1) informationskravet, dvs. man informerar deltagarna

om syftet med uppsatsen/annat vetenskapligt arbete och vad det är man vill veta. 2) Samtyckeskravet, som handlar om att respondenterna måste få information om att deras deltagande är frivilligt och att de kan när som helst välja att inte delta. 3) Konfidentialitetskravet som innebär att respondenternas anonymitet bör garanteras och av det skälet kommer jag inte att använda respondenternas riktiga namn i denna uppsats. De kallas istället för R1, R2, R3 osv. 4) Nyttjandekravet som handlar om att all den information som forskaren får av respondenterna skall endast användas i det syfte som har angetts till respondenterna. I det här fallet handlar det om att jag använder all information i uppsatsens ändamål (Vetenskapsrådet 2002).

5. Resultat

Jag har hittills introducerat tidigare forskning om andlig vård, teoretisk samt metodologisk referensram. I det här femte avsnittet är det dags att analysera mitt datamaterial. För enkelhetens skull gjorde jag mina egna frågeställningar till olika teman under analysmetoden. Temana som jag nämnde under rubriken 4.5 Analysmetod är dessa: 1) den andliga vårdarens presentation, 2) tillit och förtroende samt 3) Dilemman i mötet. I det här avsnittet kommer jag tolka mitt datamaterial. Tolkningen består av tre delar. I den första delen gör jag en preliminär tolkning av temat och i den andra delen gör jag en tolkning med hjälp av den tidigare forskning som jag redovisat samt i den tredje skjuter jag upp tolkningen på en mer abstrakt nivå och tar då hjälp av min valda teoretiska referensram.

5.1 Preliminärtolkning av den andliga vårdarens presentation

Det som har kommit fram i intervjuerna med mina respondenter är att deras möten som äger rum med intagna alltid har en viss innebörd, men dock kan innebörden i mötet variera beroende på den fysiska omgivningen och den intagnes behövligheter. ”Det finns inget typiskt /.../ det är så individuellt och behoven ser så olika ut” (R3). En annan respondent var inne på samma sak och menade att ”varje person är unik, varje situation är unik. Även om du träffar en person som har begått ett grovt brott så är det inte samma sak som att träffa en annan som har gjort ett grovt brott” (R4). De intagna är olika individer med olika behov. En del har behovet av att prata om olika saker, andra inte. Istället för samtal kan det finnas någon som vill spela pingis och en annan teater etc. Det kan finnas intagna som bara behöver få höra ett enda ord en gång för att det ska kännas tillfredsställande, medan andra kan behöva höra många ord under många år. Det ställer därmed kravet på respondenterna att vara flexibla och kunna bemöta varje enskild individs behov. Förutom det kravet har respondenterna även känt i vissa situationer att de måste visa omgivningen hur de är och vad de egentligen har för syfte. Det kan finnas fördomar mot andliga vårdare som t.ex. att andlig vårdare besöker fängelser för att döma intagna, se till att alla omvänder sig och blir religiösa eller att tvinga på människor vissa uppfattningar som de inte vill ha, etc. Det har därför gjort att respondenterna känt ett behov av att bemöta dessa uppfattningar och visa vem man är och vilken roll man har, för att bli tagna på allvar. Man har med andra ord presenterat sig själv så som man vill uppfattas av omgivningen.

R2: vill uppfattas som en medmänniska /.../ inte som en auktoritet som ett slags ”här kommer jag” utan mera ett redskap, ett instrument för att människor ska få våga närma sig det som är ens egen smärta, lidande, sorg, längtan osv.

Det har varit viktigt för respondenterna att bli uppfattade som medmänniskor på anstalter och på häkten, som ovanstående respondent visat. Medmänsklighet är en viktig faktor för att mötet med andra, speciellt utsatta personer, ska vara möjligt och framför allt betydelsefullt. I och med att yrket andlig vårdare handlar om att man ska bemöta människors andliga behov och stödja dessa så att de kan hantera sin situation så krävs det att man är medmänsklig. Det kan annars bli svårt för de intagna att möta andlig vårdare som inte visar sig som en medmänniska. Den andliga vårdaren ska hjälpa intagna att ta itu med frågor som dessa inte har kunnat hantera av olika anledningar. Det är som att livet är som en lång tråd och för den intagne har det vid några punkter knutit ihop sig och det kan göra att livet blir tyngre och man kommer inte så långt. Den andliga vårdarens uppgift här blir att med förståelse, respekt och ödmjukhet knyta upp de här knutarna, dvs. hjälpa den intagne att fundera på vissa saker eller ta itu med vissa frågor så att denne lättare kan gå vidare med sitt liv. Genom att den andliga vårdaren bemöter intagna med denna inställning så kan jag tänka mig att han/hon kommer att presentera sig själv som en medmänniska.

Att visa sig som ödmjuk i mötet med intagna är också ett sätt att presentera sig på. ”Min grundsyn när det gäller människan, det är att vi alla är syndare. Vi begår alla fel /.../ det skulle kunna vara jag som suttit här!” (R1). Respondentens citat tyder på en ödmjukhet som verkar utgöra ännu en betydande faktor för att det sociala mötet med intagna ska kunna existera. Ödmjukheten handlar om att man betraktar sig själv på samma nivå som andra, oavsett vad andra har gjort tidigare. Jag har upplevt att respondenterna inte velat bli sedda som "bättre" människor som kommer till anstalten och häktet för att i första hand frälsa intagna. Man har menat att alla är människor och ingen är felfri eller mer värd än någon annan, som R1 menade i citatet. Alla människor har ett andligt behov som måste bemötas. Till och med de andliga vårdarna själva har ett sådant behov. Vissa av dem har menat att de vänder sig till Gud för att få andligt stöd för att sedan kunna vända sig till intagna och bemöta deras andliga behov och ge stöd. ”Det är jättesvårt men vi tror att vi får den andliga stöd från Gud” (R5). En av respondenterna menade att man lite jargongartat säger att det finns två typer av människor: de häktade, dvs. de som har begått misstag och blivit intagna samt de *ännu* inte åtalade, nämligen alla andra människor som också begår misstag men som inte har blivit intagna. Ungefär med denna inställning har respondenterna gått in i mötet med intagna och velat uppfattas därutav.

R3: Bara för att man är vårdare eller personal så är man ingen lysande människa än andra. Vi är på samma grund allihopa.

R5: Om man blir högmodig det är det farligaste sjukdom.

R2: Det är små marginaler som gör att jag sitter eller inte sitter här [på fängelset] [min anmärkning].

Ödmjukheten kan ligga i att man lyssnar på andra och bryr sig om hur mötet blir. Några respondenter talade om att mötet med intagna på häkte och anstalt blir så avskalade, därför att det inte finns någonting runtomkring. Den intagne har hamnat i en cell som inte är dennes hemmiljö och inte heller de kläder denne har på sig är de egna privata kläderna. Det den intagne är det är det som han/hon berättar. I normala fall när man träffar människor i deras hemmiljö så

kan man få en bild av dem genom att se hur de bor, hur de har dekorerat sitt hem osv. Då blir inte det mötet avskalad på samma sätt som mötet med en intagne. En respondent beskrev det avskalade mötet som:

R1: /.../ ett medmänskligt möte. När jag säger mänskligt så menar jag i den allra bästa meningen. För jag tänker att det här med präst och människa är samma. Vi är varandras medmänniskor på olika sätt. Vi möter varandra med de trosövertygelser vi har, med de drömmar vi har och vad var och en bär på, det som är smärta och skuld och egna liv. I det här mötet så blir det /.../ att man lyssnar på någon annan. Förhoppningsvis på ett bra sätt.

Alla människor möter varandra med var sitt bagage som innehåller olika drömmar, förnimmelser och erfarenheter. När man då möter en utsatt individ som är frihetsberövad som i det här fallet med den intagne så kan den andliga vårdare inget annat än att lyssna på den intagne. "Mitt jobb går ut på att 90-95 % bara lyssna" (R3). Det mötet kan då bli väldigt djupt, eftersom det blir så naket och det finns nästan ingenting som den intagne kan gömma sig bakom. Med avseende på att den intagne är avskalad och har hamnat i en krissituation så blir det inte så märkvärdigt att samtalet kan bli långt och djupt.

En tredje egenskap som vissa av respondenterna har menat är viktigt att den finns med i den presentation som man gör av sig själv är att man har en icke missionerande hållning. Som det redan nämndes är det ibland rätt så enkelt för de intagna att tro att man som andlig vårdare kommer till anstalten eller häktet för att missionera. Men enligt respondenterna bör inte missionen vara det främsta syftet med yrket andlig vårdare. Man ska alltid sträva efter att bemöta de intagna där de är och samtala med dem om det som bekymrar de. Samtalet ska med andra ord vara på de intagnas villkor.

R2: religionen kanske inte är det centrala [i samtalet] /.../ jag försöker få folk att prata om sin situation. /.../ religionens roll i det hela kommer man till så småningom. /.../ Det är inte det första vi pratar om /.../ för jag tänker först människa sedan religion. /.../ Man måste prata om det som är mänskligt och som ligger oss väldigt nära. Allting kommer väldigt nära när man sitter där frihetsberövad. Allting är krympt, hela ens tillvaro är krympt...[min parentes].

R1: när jag knackar på och säger "hej jag heter X har du lust att prata en stund?", så säger någon nä men jag är inte religiös. Nej säger jag, det är lugnt vi kan prata om vad som helst. De bestämmer vad vi ska prata om.

Ovanstående respondenter har menat och som också framgår av citaten att mötet med intagna anpassas alltid efter deras behov. Att prata om religion blir ingenting som man gör i första hand, men skulle någon av de intagna vilja göra det så samtalar man gärna kring det ämnet. Det kan bli så att när man sitter inlåst i en cell så kan det väckas vissa existentiella frågor som t.ex. meningen med livet och meningen med att saker och ting händer osv. Då kan man komma in på religion och som respondent R2 i citatet menade kommer religionen in i samtalet så småningom, eftersom religionen brukar kopplas till frågor av existentiell karaktär. Det framgår också i citatet ovan att det viktiga blir att prata om det som ligger nära den intagne och allting ligger nära man blir frihetsberövad. Det kan innebära att religionen som ett sekundärt tema kanske aldrig kommer upp i vissa samtal, eftersom det finns mycket annat som blir aktuellt och ligger nära för den intagne.

Det framgick i några intervjuer med respondenterna att om man går in i ett möte med intagna med intentionen att så många som möjligt ska börja tro på Gud då kommer många av samtalen troligtvis att ta stopp. För att kunna samtala med så många som möjligt krävs således att de andliga vårdarna är öppna inför olika möten. ”Det går inte att vara fyrkantig i det här jobbet, eller det går men jag skulle inte vilja vara med om det” (R3). Men de flesta av respondenterna har haft åsikten att de inte vill trycka sig på de intagna och samtala om ämnen som de inte vill prata om, för att det inte ska ge intrycket av att andlig vårdare kommer till fängelset med en viss intention.

Utifrån mina samtal med respondenterna har jag fått uppfattningen att respondenterna gärna väljer att ha en icke moraliserande hållning och vill även uppfattas som det i mötet med intagna. ”Jag vill inte uppfattas som en som kanske/.../ är så där moraliserande, har väldigt snäva boxar där allting ska passas in” (R1). Man vill inte komma till anstalten och häktet för att uppfostra de intagna i vad som är rätt och fel eller att peka ut någon som ”rättfärdig” och någon annan inte. Man kan själv som andlig vårdare inte vara tvärsäker på allting eller ha svar till alla möjliga frågor och därmed kan man inte veta vem som är rättfärdig och vem som inte är det. Att inte vara moraliserande är en viktig grund i arbetet som andlig vårdare med tanke på att man träffar olika människor som sannolikt har gjort sig skyldiga till brott och redan blivit dömda. Dessa intagna är därför inte i behov av att bli dömda en gång till. För att presentera sig själv som en icke moraliserande person har det därför varit betydande att vara öppensinnad för olika människor och visa tolerans. Det kan handla om att sitta och samtala med intagna av annan tro än vad den andliga vårdaren själv har.

R1: När jag tidigt som färsk fängelsepräst eller häktespräst knackade på en dörr [till en intagen] och öppnade en liten lucka och där satt en man/.../en ganska muskellös man som hade torshammare och mycket tatueringar och så presenterade han sig som en asa troende och jag då som kristen. Och sen så talade vi religion helt enkelt. Jag menar jag kan inte tänka mig en situation där jag skulle samtala med en man som kallar sig asa troende.

5.2 Tolkning av den andliga vårdarens presentation med hjälp av tidigare forskning

Bland de forskningsartiklar som jag introducerade i uppsatsens första avsnitt fanns det ingen som klart och tydligt behandlade hur andlig vårdare vill uppfattas av intagna på fängelser. Men i de forskningsartiklarna som placerades under kategorin ”förtroende och tillit” har vissa av forskarna ändå, rätt så försiktigt, kunnat beröra den aspekt som handlar om den andliga vårdarens presentation av sig själv i mötet med intagna, i och med att presentationen man gör av sig själv i ett socialt möte har ett samband med skapandet av förtroende och tillit. Man vill oftast ge en uppriktig presentation eller bild av sig själv för att den andre i mötet ska kunna känna förtroende och tillit. Det kan också vara tvärtom, att man måste känna tillit till någon för att ge personen en chans att visa vem han/hon är.

Camp m.fl. (2008) talade om andliga aktiviteter i en socialgemenskap och att deltagarna i LCP fick bo tillsammans (Camp m.fl. 2008:389). I den sociala gemenskapen skapades så småningom förtroende och tillit i relationen mellan andlig vårdare och intagna. Jag tolkar det som att i just den sociala gemenskapen måste också den andliga vårdarens presentation ske. Med denna artikel i tanken tolkar jag också presentationen i det sociala mötet som en process, dvs. något som eventuellt inte sker under en dag utan måste ta sin tid. Den intagne måste ge den andliga vårdaren en chans att visa vem han/hon är och vad man har för syfte, utan att låta sig påverkas av

omgivningens tolkningar och tyckande. Den chansen kommer när man exempelvis bor tillfälligt tillsammans eller gör gemensamma aktiviteter och har ett ömsesidigt mål, nämligen att den intagne ändrar ett visst beteende som anses vara oacceptabelt.

Kinney (2006) påpekade i sin artikel en utveckling som hade skett inom andlig vård. Den andliga vården hade med tiden gått från att ha inriktad sig till endast intagna av kristen tro som fick möjlighet till andlig vård någon gång ibland till att ha utvidgat sitt program och resurser samt tillgänglighet. Den andliga vården idag riktar sig till intagna av alla möjliga tron. Att den intagne ska ha en religiöstro är inget kriterium. Jag tror i likhet med Kinney att den utvecklingen av den andliga vården som ägde rum ledde till en ändring av människors uppfattningar av andlig vård. Min tolkning är att utvecklingen även ledde till en positivare inställning till andlig vårdare, vilket jag tror är en grundfaktor till att den andliga vårdaren får en möjlighet att presentera sig. Det blir något svårare att visa sitt rätta jag för en person som från början har en negativ inställning till den man är. När en intagen som gärna vill få stöd får träffa en andlig vårdare av samma tro och någon som man dessutom har tillit till ger ett utmärkt tillfälle för den andliga vårdaren att vara sig själv. I linje med Kinneys forskning tror jag att en grundförutsättning för hur en person presenterar sig i ett socialt möte med någon annan beror till stor del på vad den andre har för tidigare erfarenheter. Har man erfarenhet av en positiv andlig vårdare så kvarstår den inställningen tills vidare.

Vi lever idag i ett samhälle där den religiösa aspekten av livet har suddats ut med tiden, men kan fortfarande vara högst aktuellt i vissa människors liv. Denna sekularisering har inneburit att individen ska tänka rationellt vilket ibland kan kollidera med uppfattningen av andlig vård. Jag tolkar det som en anledning till varför vissa fördomar och förutfattade meningar finns mot andlig vårdare. Men någonstans har man som mänsklig varelse ändå ett behov av att möta någon som förstår en, någon som sträcker ut en hjälpare hand och som inte dömer en så att man inte känner sig helt värdelös. Detta mänskliga behov kan göra att den intagne och den andliga vårdaren kan träffas. Alla intagna som möter andlig vårdare behöver inte ha en religiös tro, som det redan nämnts. Mötet behöver heller inte innebära att den intagne omvänder sig och blir religiös. Förutom den religiösa aspekten som andlig vård lätt kan kopplas till finns det en annan centralaspekt nämligen människans behov som somliga kan kalla för ett andligt behov. Just detta behov hos den intagne kan göra att den andliga vårdaren vill presentera sig som ödmjuk, medmänsklig, icke moraliserande eller icke missionerande. Detta anser jag går i linje med Furseths (2003) studie som visade att ju mer de andliga vårdarna bemöter de intagnas behov som kan vara alltifrån samtal till att ordna så att intagna får utöva sin religion och träffa andlig vårdare av egen tro desto positivare blir de intagnas ställning till andlig vård och andlig vårdare och det leder i sin tur till att de andliga vårdarna får möjlighet att presentera sig som de önskar.

5.3 Tolkning av den andliga vårdarens presentation med hjälp av teoretisk referensram

Utifrån Goffmans dramaturgiska perspektiv kan man betrakta den andliga vårdarens presentation av sig själv i mötet som en naturlig del av den sociala interaktionen. Dels för att det är en inneboende företeelse hos människor att vilja veta vem det är som man interagerar med i mötet. Man vill ha en bild av den andre i samtalet och dels handlar det om att individen själv har ett behov av att ge en positiv bild av sig själv. Dessa två förutsättningar gör att man kan definiera mötet och därmed vet man också hur man ska handla och vad man ska säga som är lämpligt i den

aktuella situationen. Av respondenternas citat ovan framgår det bl.a. att när man möter en del intagna för första gången så pratar man inte om religion i första hand för att det kan vara känsligt eller helt enkelt inte viktigt för den intagne som man möter just då. Utan diskussionen om religion kan komma upp senare, om det skulle behövas, då både den andliga vårdaren och den intagne är lite varmare i kläderna och förhoppningsvis har lärt känna varandra lite mer.

Som människor kan vi inte undgå att ha fördomar om andra människor. Vi finner det enklare att kategorisera både människor och saker för att skapa en slags ordning i våra tankar, annars kan risken vara att det skapas kaos. Men största nackdelen med fördomarna är att man kan riskera att agera på dem. Respondenterna i den här uppsatsen pratade om, som det redan nämnts, att de har märkt av vissa fördomar mot de på jobbet. Presentationen man gör av sig själv är viktig och spelar då en avgörande roll i det här fallet. Den kan antingen bekräfta det som människor redan tror om en eller också kan den förkasta människors uppfattningar och visa det motsatta. Attityden bland respondenterna har varit den att man vill visa en positiv bild av hur man är och det var bl.a. medmänsklig, ödmjuk, någon som inte vill missionera eller vara moraliserande. När respondenterna mött någon som haft en någorlunda felaktig uppfattning så har man kunnat direkt eller indirekt avvisa den felaktiga uppfattningen. En respondent hamnade i en sådan situation där denne mötte personer som hade sina fördomar:

R1: jag har något behov av att sticka hål i den ballongen och visa någon annan sida eller /.../ ha någon kommentar eller bara genom mitt språkbruk försöka ha lite så där [en annan attityd]. Det är roligt när någon bli förvånad just då.

Det här citatet visar i linje med Goffmans perspektiv att individen inte behöver stå där och känna sig handlingsförlamad och inte kunna påverka, utan man kan justera presentationen både verbalt och icke verbalt och på det sättet kunna i någon grad påverka hur man vill vara. Därefter kommer andra att agera mot en mot bakgrund av de intryck som man sänt.

5.4 Preliminärtolkning av förtroende och tillit

Precis som *tema 1* var även detta tema väldigt viktigt och centralt bland respondenternas utsagor. I första temat menade jag att det blev nödvändigt för de andliga vårdarna att presentera sig själva i mötet med intagna i och med att det inte kan tas som en självklarhet att alla i förväg har en korrekt bild av den man är. Presentationen man gör av sig själv kan betraktas som ett första steg att komma in i ett möte. När man väl befinner sig i ett möte så finns det andra viktiga komponenter som måste finnas för att mötet ska bli tillfredsställande och harmoniskt för båda parterna i mötet. Den viktiga komponenten som jag kommer att analysera under detta tema är förtroende och tillit. Men som jag nämnt tidigare behöver det inte vara så att förtroende och tillit kommer först när man har visat vem man vill vara i mötet med andra, utan ibland kan det vara minst lika viktigt att det finns ett förtroende och en tillit till den person som man ska möta redan innan denne får möjlighet att visa vem han/hon är.

Av vissa intervjuer framgick det att förtroende och tillit är av stort värde i mötet med intagna. ”Det är så här att varje möte på fängelset och häktet handlar om att bygga en relation, ett förtroende” (R4). Även en annan respondent påpekade ungefär samma sak att ”[kommunikationen] handlar om att bygga ett förtroende” (R2). Tilliten kan handla om att den intagne litar på den andliga vårdaren och därför går med på att samtala med honom/henne om

vad man fruktar, drömmer om, vill göra i framtiden etc. Även den andliga vårdaren måste ha en tillit till den intagne för att kunna inleda ett samtal. En del intagna berättade att de vid något tillfälle blivit tvungna att avbryta ett samtal med intagna för att dessa agerat hotfullt. Förtroendebildningen måste därför vara ömsesidig. Den andliga vården blir som ett samarbete. Förtroende oljar samarbetet.

Skapandet av förtroende är det som en relation handlar om och enligt vissa av respondenterna tar tid att skapa. ”Att bygga förtroende tar tid” (R3) och ”för att bygga ett förtroende så krävs det tid, så att det är inte på första och inte på andra, tredje och fjärde samtalet heller” (R2). Förtroendet inkluderar tilliten men kan även handla om något mer än bara tillit. Ibland kan förtroendet handla om att man har hemligheter emellan, något som bara parterna i relationen vet om. Det är något som bara de delar tillsammans. Detta slags förtroende kunde utkristalliseras när vissa av respondenterna berättade om situationer där vissa intagna som frigets blivit tvungna att deporteras till andra länder. Men efter en kort tid tagit sig tillbaka till Sverige igen för att hälsa på nära och kära, utan att någon polis eller myndighet har fått veta om det förutom den andliga vårdaren. Den intagne kunde avstå från att låta den andliga vårdaren på det gamla fängelset man var på att veta var man är. Men just pga. förtroendet som fanns och fortfarande finns mellan de fick den andliga vårdaren ta del av den informationen.

R3: nu har jag vart här i snart två år, under tiden har en del muckat och blivit fria. Jag fick ett roligt samtal. En man som satt inne för försök till våldtäkt /.../ sen blev han utvisad /.../ Han skulle vara i hemlandet i fem år, men han stod inte ut /.../ sen dröjde det bara två dygn så ringde min telefon och så var det han ”hej det är jag. Lova att inte säga någonting men jag är tillbaka i Sverige”.

Förtroendet har ibland kunnat yttras genom att den andliga vårdaren hamnat i ett mellanläge och blev en primärlänk mellan den intagne och det övriga samhället. Att vara en länk mellan intagna och samhället kan handla om att stärka de intagnas självkänsla så att de kan se sig själva som värdefulla människor. I och med det kan de också inse andra människors värdighet. Att fungera som länk kan också handla om att respondenterna försöker komma in på väsentliga samtal med de intagna för att sätta igång en tankeprocess, så att de intagna kan hantera sin situation och fundera på vissa frågor som kan ha en påverkan på deras liv längre fram. Då fungerar respondenterna även som en länk mellan nuet och framtiden. Jag kunde också se att en del respondenter kunde vara en länk mellan den intagne på anstalten och dennes familj utanför anstalten. Det kunde innebära att den intagnes anhöriga skickade presenter och hälsningar via respondenten som fick vidarebefordra det till den intagne eller också tvärtom att den intagne skickade presenter till sina anhöriga via respondenten. Genom att vara en primärlänk kan man således förbereda den intagne inför något. Det kan vara inför friheten eller inför själva fängelsestraffet. Man kan fungera som tolk eller samhällsväglare och informera om det svenska straffsystemet och rätten till att ha en advokat osv. I alla dessa samspel skapas eller förstärks förtroendet.

R5: Jag känner en kille han är från Somalia /.../ han städar lite där [på fängelset] och sparar pengar han skickar till mig, jag skickar till en släkting i Holland och han skickar till Somalia.

R3: Han [den intagne] ska ta sitt straff, men när det är klart då är meningen att ska vara fri. Min uppgift är också att förbereda för friheten /.../ där vill jag också vara en bro till samhället.

Tilliten och förtroendet skapas i mötet mellan andlig vårdare och intagna när den andliga vårdaren delar med sig av sina erfarenheter för att ge en större trovärdighet åt det som man gör. Vissa av de andliga vårdarna kunde se sina erfarenheter som en tillgång till ett bra möte, ett medmänskligt möte.

R2: Jag kan utifrån mig historia /.../ bjuda ibland att jag inte har seglat på en räkmacka genom livet, om man säger så. Jag vet någonting om kampen, jag vet någonting om lidandet, jag vet någonting om smärta och sorg /.../ så att på så sätt då uppstår det ibland att en kille säger "aa jag skulle vilja prata med dig". Avisst! Det är det bästa som kan hända när de säger så.

Det som den andliga vårdaren gjorde var att denne visade genom att bjuda på sin historia att ingen människa är helt felfri, även om man är andlig vårdare. Det gjorde att den andliga vårdaren hamnade på samma medmänsklignivå som den intagne, vilket gjorde att den intagne kunde känna pålitlighet och på det sättet kunna tala med den andliga vårdaren. Situationen hade troligtvis haft en annan effekt om den andliga vårdaren istället visat sig själv som den felfria idealmänniskan som den intagne ska försöka lära sig utav.

När den andliga vårdaren delar med sig av sina erfarenheter har det många gånger inneburit att denne kunnat sätta sig in i den intagnes situation och på det sättet få en större insikt för hur den intagne känner och tänker. En del har menat att de själva skulle kunna ha varit intagna, om de hade levt under svåra omständigheter och varit svaga för vissa frestelser som lett till fängelsestraff.

R3: För länge sen satt jag själv inne en månad, för att ha vägrat vapen /.../ men jag har fått känna på samma villkor, bli inlåst kl 20 på kvällen och sitta ensam på sitt rum /.../ det är en bra erfarenhet.

Att kunna sätta sig in i en annan människas situation och ta hennes perspektiv för att lättare kunna nå henne i kommunikationen är en förutsättning för att det sociala mötet ska kunna existera mellan individer och att det framför allt ska finnas förtroende och tillit mellan individer.

Det har också framgått av intervjuerna med respondenterna att tilliten och förtroendet kan skapas och ibland förstärkas i en socialgemenskap, där alla får möjlighet att prata fritt om sina tankar och känslor men också att man lär känna varandra så att man kan lita på gruppen. Den sociala gemenskapen kan även leda till att man stöttar varandra och uppmuntrar till positivt tänkande och handlande. Här har den andliga vårdaren haft en avgörande roll för om detta ska vara möjligt eller inte, i och med att de intagna själva inte normalt inte tar initiativ till sådana aktiviteter.

R3: Jag skulle vilja ha en liten grupp /.../ och bara prata om existentiella frågor och om olika religioner och kulturer. Att de [intagna] får något ytterligare att parata om också. Det finns en sån jargong på vissa ställen. De [intagna] vägrar komma in på viktiga frågor.

Respondenten menade att man genom att samlas som grupp kan man stärka gemenskapen bland intagna men också öka insikten om vissa frågor för att minska fördomar. Den starka sociala gemenskapen kan även leda till att man blir mer duktig på att visa känslor, även om man är stor och stark. Att visa sina känslor behöver inte betyda att man är en svag person.

Ännu en förutsättning för skapandet av tillit och förtroende i relationen mellan andlig vårdare och intagna har handlat om de andliga vårdarnas syn på intagna. Ju positivare människosyn man har desto enklare blir det för andra att vilja samtala. Det fungerar på detta vis i andra situationer också. Man försöker oftast att undvika de människor som är pessimistiska eller är väldigt fyrkantiga.

R3: Jag ser på de intagna som pärlor som ska sättas på ett fint halsband. Jag vet att det finns något gott /.../ jag vill se den mest kriminelltbelastade mannen på det sättet. Oavsett vad han har gjort. Han kan ha mördat många. Han kanske är sjuk.

En människa kan göra fel, men det behöver inte alltid förklaras med att hon är en dålig och värdelös människa. Det kan finnas orsaker bakom agerandet. Det kan vara sjukdom, frånvaro av föräldrar, trasig barndom etc. Den intagne kan vara det riktiga offret själv. Det gäller att se något gott inom varje individ. Se möjligheter och förmågor hos varje person. En människa kan vara så mycket mer än bara henens handling som hon sitter inneför. Bakom den tuffa attityden kan det gömma sig en liten och svag människa som behöver kärlek och närhet. En annan respondent berättade om en situation där denne mötte en kvinnlig intagen:

R4: när vi satt oss så tittade hon på mig och sa ”jag brukar inte prata med män, men jag ville prata med dig, därför att du tittar på mig med andra ögon”.

Citatet ovan tolkar jag just som att tack vare den andliga vårdarens syn på den intagne, i det här fallet en kvinna så kunde denne känna tillit och förtroende för att kunna komma fram och prata. Att möta andra med öppenhet och respekt kan skapa förtroende och tillit.

Vad som också gick att framhålla ur intervjuerna var att man kunde automatiskt få de intagnas förtroende och tillit just för att man är andliga vårdare. Förtroendet och tilliten ligger i själva yrket andlig vårdare. De intagna litade på den andliga vårdaren för att de utgår ifrån att denna har kunskap och på det sättet får respekt. Detta gick att framhäva tydligt hos en respondent. Denne berättade om ett självmordsfall inom kriminalvården som ledde till att den intagnes anhöriga anklagade kriminalvården för att ha dödat deras son.

R5: Då har jag kontaktat fängelsedirektören och /.../ han har bjudit in mig och förklarat vad som hänt i cellen. Jag kom ut och förklarade för de [anhöriga] då de litade på mig. Annars skulle det blir mycket känslig den här frågan.

5.5 Tolkning av förtroende och tillit med hjälp av tidigare forskning

I linje med Thomas & Zaitzow (2006) kan man se att gemensamma aktiviteter i grupp kan vara av stor betydelse för de intagnas psykiska tillstånd. Genom att dela med sig av sina tankar och känslor med andra som befinner sig i samma situation kan vara en stor fördel med den sociala gemenskapen, som kan leda till ett ökat förtroende och tillit enligt min tolkning. Jag menar att de intagna kan vara en tillgång till varandra. Man kan hjälpa varandra att behålla och förstärka positiva beteenden. Genom att vara och dela med sig av sina utsagor kan man förebygga en ensamhet och alienation som är lätt att man känner i en situation där man är frihetsberövad. På det sättet kan bandet stärkas mellan de intagna. Detta kunde utkristalliseras i en av

respondenternas uttalande om en önskan att förstärka den sociala gemenskapen bland intagna, eftersom det kan leda till en större öppenhet i gruppen.

R3: Men att kunna komma en sån öppenhet i en sån grupp som bor på samma avdelning, det skulle jag se som en bra möjlighet att stärka deras gemenskap, utveckling /.../ det finns så många fördomar också /.../ det är sånt där som jag vill bryta.

Genom den sociala gemenskapen kan man, som Thomas & Zaitzow (2006) påpekade, hitta en naturlig väg att hantera det onaturliga i livet, nämligen frihetsberövandet. Även Camp m.fl. (2008) framhöll samma infallsvinkel som forskarna ovan, nämligen att gemensamt boende och gemensamma aktiviteter kan stärka bandet mellan andlig vårdare och intagna (Camp m.fl. 2008:389). Jag tolkar det som att den sociala gemenskapen kan leda till att förtroende och tillit skapas mellan andlig vårdare och intagna och mellan de intagna själva.

Att vara öppensinnad och respektfull gentemot de intagna är viktiga faktorer för skapandet av förtroende och tillit i relationen mellan andlig vårdare och intagna. Detta är också en aspekt som båda forskarna Kinney (2006) och Furseth (2003) stödde genom sina studier. Att som andlig vårdare ha en positiv människosyn och se en möjlighet till förbättring i varje enskild individ samt att inte vara dömande kan enligt forskarna leda till att det skapas en attraktion hos de intagna till den andliga vården. Det viktiga är inte bara att man har en positiv människosyn med allt vad den innebär, utan det minst lika viktiga är att man aktivt måste visa den i praktiken också. Detta går att urskilja i Kinneys studie där hon visade att den andliga vården utvecklades med tiden och blev mer utvidgad så att den skulle vara tillgänglig för alla intagna, oavsett vad man har för tro. Denna förändring tolkar jag som den konkreta handlingen som man gjorde för att visa att man har en positiv människosyn, som t.ex. öppen, icke dömande, välvillig etc. Även Furseth (2003) var inne på samma spår och visade att den andliga vården förbättrades genom att man gjorde den tillgänglig för andra intagna av annan tro än den kristna. Enligt min tolkning är detta ett viktigt element som leder till ett ökat förtroende och tillit mellan intagna och andlig vårdare. I linje med Furseths studie kan man därmed se de andliga vårdarna som ett slags ”gatekeepers” dvs. blir en länk mellan de intagna och övriga samhällsföreteelser. Detta gick att lägga märke till i intervjun med respondenterna där en del fick rollen som gatekeeper eller en primärlänk mellan de intagna och samhället, mellan nuet och framtiden samt mellan de intagna och deras anhöriga, som det nämndes tidigare.

5.6 Tolkning av förtroende och tillit med hjälp av den teoretiska referensramen

För att två personer i en social interaktion ska kunna ha en tillit och ett förtroende till varandra måste det finnas vissa generella grundförutsättningar i samtalet. Enligt den symboliska interaktionismen kan man säga att en grundförutsättning är att parterna i samtalet hänvisar till samma symboler i den sociala interaktionen. De individer som interagerar med varandra måste kunna tolka symbolerna eller de sociala objekten på samma sätt. Detta eftersom alla symboler representerar en viss företeelse och skulle två personer i ett samtal prata om två olika saker, så kommer man tillslut inte att kunna nå varandra i samtalet.

Med den symboliska interaktionismen i tanken kan man säga att respondenterna, så som det representerades under den primära tolkningen av förtroende och tillit, har kunnat ha en symbolisk kommunikation med intagna vilket har lett till att förtroende och tillit har kunnat

formas i vissa situationer. Det går att urskilja detta i respondenternas strävan efter att tillgodose den intagnes behov, t.ex. behovet av att förbereda sig inför livet utanför fängelset eller behovet att kunna reflektera över det framtida livet etc. Där kunde man se att den andliga vårdaren fick rollen som gatekeeper då denne hade förmågan att tolka och förstå de intagnas olika behov. Ett annat uttryck för en fungerande symbolisk kommunikation är att den andliga vårdaren har kunnat bemöta den intagne på det sättet som man tror är mest lämpligt för just den intagne och dennes omständigheter. I vissa situationer har den andliga vårdaren spelat rollen som den intagnes mor eller far och kanske sagt vissa ord som man trodde att den intagne är i behov av att få höra. Därmed har både den intagne och den andliga vårdaren kunnat förstå varandras handlingar.

R4: "Se mig pappa!" så kan jag uppleva när jag kommer [till de intagna], ställföreträdande pappa eller kanske en extra farsa som behövs. Ibland känns det så.

R1: jag kanske var en morsa för honom och det kanske var det han behövde för jag tror inte att han hade det /.../ Då fick jag eventuellt ta den rollen en liten stund.

Utifrån begreppet *rollövertagande* kan man se att respondenterna har kunnat använda det i syfte att skapa en större trovärdighet för det som man har pratat om och den rollen som man haft som andlig vårdare. Den generella uppfattningen har varit att man måste kunna sätta sig in i den intagnes roll för att kunna ge andligt stöd eller ens kunna mötas. Vissa respondenter delade med av sig av egna erfarenheter som kan liknas vid dem intagnas och detta har man gjort för att öka förståelsen för de intagnas situation men också för att den intagne ska kunna lita på den andliga vården. Lita på att den andliga vårdaren också är en människa som kan göra fel och att alla är egentligen på samma medmänsklig nivå, oavsett vem man är. Man kan säga att rollövertagandet är i själva verket en konsekvens av den symboliska kommunikationen. I praktiken kan det vara en näst intill omöjlighet att ta en annan människas perspektiv när man inte ens kan nå henne genom att tala på ett sätt som för henne är begripligt.

Man kan därmed säga att kommunikationen mellan den andliga vårdaren och den intagne har präglats om det som Asplund kallar för social responsivitet, dvs. att individerna i en social interaktion responderar på varandras handlingar (Asplund 1987:12). Den andliga vårdaren har tolkat vad den intagnes behov är och handlat därefter och de intagnas respons för det har varit att lita på de andliga vårdarna och ha ett förtroende för dem. Rollövertagandet blir på det viset ett växelspel mellan den intagne och den andliga vårdaren.

5.7 Preliminärtolkning av dilemmat i mötet

Det tredje och sista temat som svarar på min tredje fråga rör olika dilemman som visade sig i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Som jag förklarade under det andra temat "förtroende och tillit" ser jag den sociala interaktionen mellan andlig vårdare och intagna i tre olika delar där varje del i mötet representerar ett tema. I den första delen presenterar den andliga vårdaren sig själv för de intagna och så småningom kommer in i samtalet och när man väl är i samtalet så måste ett ömsesidigt förtroende och tillit ta form för att samtalet ska fortsätta och framförallt vara givande för både den intagne och den andliga vårdaren. I mötets tredje del, som utgör det här temat om olika dilemman, kan man se en lite mörkare sida av det sociala mötet.

Det finns olika dilemman som har uppstått i mötet mellan de andliga vårdarna och de intagna. Vissa har dels orsakats av att det saknas förtroende och tillit i mötet och dels av att det just funnits förtroende och tillit, men att det missbrukats.

De olika dilemman som åskådliggjorts har haft olika karaktär. Ett av dem har rörts sig kring olika trosuppfattningar eller åsikter som kolliderat med varandra och därför lett till ett dilemma som satt stopp för samtalet mellan den intagne och den andliga vårdaren. Det rör sig därmed om den intagnes och den andliga vårdarens uppfattningar som stött ihop och det behöver inte alltid handla om en religiösuppfattning. Precis som det nämnts i början av den här femte delen av uppsatsen är de intagna olika personer med helt olika upplevelser, uppfattningar och känslor i bagaget. En del av dem kan själva ha en religiöstro andra har inte det. Det är nog fullt möjligt att det också finns de som pendlar mellan olika tron. Denna typ av dilemma har yttrat sig i två olika utslagor. En respondent berättade att i samband med att kyrkan offentligt accepterade vigsel av samkönade par så träffade denne på en intagen som var oerhört arg över detta beslut och menade att detta strider mot Guds lag. Respondenten som själv ansåg att kyrkans beslut var positiv fick utså hård kritik från den intagne och det gjorde att samtalet inte kunde föras vidare utan det nödvändiga var att avbryta det och vara överens om att man inte är överens.

R1: det blev ingen dialog för han var så upprörd och så bestämd att detta var emot Guds vilja punkt. Då kanske efter en halv timme, 35-40 minuter, sa jag nej jag tror inte att vi kommer längre i det samtalet. Du kan inte övertyga mig just nu och jag kan inte övertyga dig. Vi kan inte förändra varandras sätt och se.

R3: Jag har min tro, min personliga tro. Det här är det som jag har kommit fram till, men jag kan inte säga nu ska du tro som jag. Då blir det helt fel, då blir det låst. Där kan det bli konflikter, inte konflikter men kollisioner.

En annan situation som också rör sig kring kollisioner av olika uppfattningar och åsikter har handlat om att vissa intagna kan börja prata nedvärderande om religion och mycket annat kring den inför den andliga vårdaren, vilket också kan vara en typ av dilemma speciellt när det saknas respekt i samtalet. Ibland kan sådana samtal vara grundade i förutfattade meningar och det blir nästan ett måste att få de att upphöra, då samtalet bara är mellan den andliga vårdaren och den intagne. En respondent berättade om ett sådant samtal med en s.k. utpräglad nazist som hade uttalat sig kränkande om andra människor.

R2: Det klart man taggar ju till! Jag kände adrenalinet bara pumpa. Detta är ju inte klokt! /.../ Den här kommunikationen funkar inte, vi sitter här och det blir bara en pajkastning till slut. Så då skiljs vi sen går den här människan baktalar mig kanske och säger den där skitstöveln är inget du behöver bry dig om. Men det får man ta.

Det som blir tydligt här är att det inte blir ett harmoniskt samtal där det inte förekommer ordfejd, utan här handlar det om att var och en försvarar sin åsikt och i vissa fall går det så pass långt att det inte längre lönar sig att sitta och prata med varandra. I det fallet som citatet ovan beskriver handlade det om brist på respekt och hänsyn från den intagnes sida. Det kan också handla om en brist på ömsesidigt förtroende och tillit som gör att samtalet inte känns tryggt och måste brytas.

En andra variant av dilemma kan orsakas av att det faktiskt finns förtroende och tillit, men att det kan utnyttjas av vissa intagna. De andliga vårdarna har tystnadsplikt som innebär att allt som den

intagne säger inte får spridas vidare, utan allt som sägs i rummet stannar i rummet. Det är viktigt att de intagna blir informerade om vilken plikt de andliga vårdarna har, vilket kan kännas som en fördel för det kan skapa en trygghet och man kan säga det man har på hjärtat. Många intagna litar på att de andliga vårdarna inte kommer skvallra och då kan ett dilemma uppstå pga. tystnadsplikten.

R2: vi skulle kunna göra [tjänster], om vi misskötte oss /.../ i tystnadspliktens namn /.../ jag har blivit erbjuden mycket pengar för att göra saker och ting, riktigt mycket pengar /.../ Det är självklart att man inte kan göra det [tjänster] men de kan inte förstå att man inte kan "jamen du vill ju mitt bästa?!"...ja jag vill ditt bästa..."jamen då ska du kunna..." nej det kan jag inte.

Som det framgår i citatet kan den andliga vårdaren ställas inför ett etiskt dilemma där en frihetsberövad person försöker muta den andliga vårdaren så att denne kan utföra olika tjänster mot en stor summa pengar. Det blir som att den intagne gör sig själv till ett offer som den andliga vårdaren måste hjälpa. Det är att utnyttja en annan människa. Fast den andliga vårdaren i citatet vet sina gränser så kan situationen ändå bli rätt så svår när den intagne konfronterar den andliga vårdaren, "du vill ju mitt bästa och då ska du kunna göra det jag ber dig om för det är det som är bäst för mig". För klarhetens skull är det värt att nämna här att man inte bör dra alla intagna över en kam. Det är långt ifrån alla som betar sig på det viset som berättas i ovanstående text.

En tredje sort av dilemma i mötet mellan andlig vårdare och intagna handlar om situationer där samtalet med intagna blir känslomässigt svårt. Några respondenter har talat om att det finns intagna som har blivit felaktigt dömda. De sitter inlåsta och är frihetsberövade fast de inte har begått brott. Mötet med dessa personer blir sorgset och det är inte alltid man kan göra något åt det. "Ibland blir man maktlös kan inte göra någonting. Men vi gör vår bästa" (R5). En av respondenterna arbetade tillsammans med andra för att befria någon som var felaktigt dömd och det fallet fick man genom så att den personen kunde frigges, men det är inte alltid det slutar lyckligt.

R3: Det har ju hänt och det händer att det finns felaktigt dömda. Det gör det verkligen, jag har sett bevis på det. Det var inte alls länge sen en man skulle utvisas /.../ och han hade avtjänat sitt straff, men migrationsverket kunde inte bestämma sig och under tiden så sa europadomstolen att han felaktigt dömd /.../ hade man inte jobbat för det, för det är några stycken som har gjort det. Jag har också skrivit till justitieministern och migrationsministern.

Andra situationer som blir känslofulla kan ha att göra med mötet med intagna med annan bakgrund. En del intagna med invandrarbakgrund som sitter på svenska fängelser känner inte till hur det svenska rättssystemet fungerar, t.ex. att man har rätt att begära omprövning av ett beslut eller rätten till advokat. Vissa av dem har till och med svårighet med det svenska språket, vilket egentligen är det största problemet. Intagna som kan svenska kan ändå på något sätt få reda på hur systemet fungerar och vilka rättigheter de har. Några av respondenterna påpekade just hur komplicerad kommunikationen med intagna kan vara som kanske inte kan svenska eller står helt ensamma, "här han har ingenting, ingen pappa, ingen mamma, ingen släkting och sen han hade en dröm och den är borta" (R5). Det kan också finnas intagna (etniska svenskar eller med annan bakgrund) som kan sitta och prata om vissa brott som de har begått och det kan också vara ett svårt samtal.

R5: Tänk att någon som har dödat sin dotter och kommer framför dig förklarar, ångrar sig /.../ han berättar och gråter. Man kan inte säga, det är ingenting att säga. Jag bara lyssnar /.../ Men det är mycket jobbigt alltså när man ser såna situationer. Det drabbar också hårt för oss. Ibland jag vill inte gå till fängelset [skratt]. Men man måste göra det, någon måste göra det.

Respondentens citat pekar på svårigheten i vissa möten med intagna som verkligen har bekymmer. Den andliga vårdaren visar att denne lider med den intagne och att det blir så pass tungt ibland att man nästan inte vill återvända till mötet, även om det var menat som ett skämt. Även detta slag av möte menar jag kan ses som ett dillemmatiskt möte, dock inte i den meningen att parterna i samtalet inte kommer överens och det blir väsentligt att avbryta samtalet. Utan här handlar det om att mötet blir känslomässigt svårt att man nästan inte kan härda ut. Samtalet kan bli spänt och invecklat. Det är inte konstigt, för att även de andliga vårdarna är människor i slutändan.

När man som andlig vårdare å andra sidan kommer nära intagna som har svårigheter t.ex. av dem nämnda slagen ovan och man vill därför hjälpa de så måste den andliga vårdaren tänka på att inte komma den intagne för nära i syfte att stötta, för det kan också skapa ett dilemma och väcka vissa typer av misstankar hos t.ex. fängelseledningen: varför står den andliga vårdaren för nära intagen X som är pedofil?! ”Jag blir hopkopplad med en pedofil kan jag tänka mig att de tänker. Här är jag och uppmuntrar honom liksom” (R4). En respondent berättade om ett fall där den intagne var en man som hade familj utanför fängelset. När den intagne frisläpptes utvisades han, men han kom ändå tillbaka för att träffa sin familj.

R3: Jag kan förstå att han gjorde rätt, även om lagen säger annat. Det kan bli ett dilemma [när man står vid den intagnes sida] /.../ Om man är lite öppen så blir det problem. Första veckorna jag jobbade här blev jag avstängd. De tyckte att jag varit för nära intagna.

5.8 Tolkning av dilemman i mötet med hjälp av tidigare forskning

Mears m.fl. (2006) skrev en kritisk artikel om den andliga vården och ifrågasatte den typen av rehabilitering. Forskarna som var ute efter empirisk grund menade att den andliga vården inte kan vara effektiv nog i praktiken. När jag betraktar respondenternas utsagor med denna artikel i tanken så tycker jag att den skepticismen till den andliga vården nästan alltid finns där. Ingen av respondenterna uttryckte att de själva blir skeptiska till andlig vård, men dock visade forskarna Sundt, Dammer och Cullen (2002) i sin studie att 40 procent av de andliga vårdare som medverkade i studien menade att de inte tror att den andliga vården är effektiv. Men det finns alltid någon annan, t.ex. vissa intagna som blir skeptiska och inte riktigt tar den andliga vården på allvar. Att det exempelvis fanns intagna som inte visade respekt för de andliga vårdarna i samtalet och det ledde till ett dilemma visar på att dessa intagna inte tror det bästa om andlig vård.

Mears och sina kollegor frågar sig i sin forskningsartikel om vad den andliga vården eller den trobaserade rehabiliteringen ska vara baserad på eller utgå ifrån? Ska den vara baserad på Bibeln eller böner? Forskarna menade därför att den andliga vården som rehabilitering inte har en tydlig plan eller tillvägagångssätt. Detta resonemang är inte i linje med det som mina respondenter har menat. Den skillnaden tror jag kan bero på var man bor. Den andliga vården i Sverige,

åtminstone det som respondenterna har visat, är inte så explicit som Mears och sina kollegor skulle önska. Den andliga vården kan uttrycka sig olika beroende på den intagne i mötet. Andliga vårdare i Sverige och framförallt mina respondenter skulle hellre säga att man inte alltid behöver stå och predika för intagna eller läsa ur Bibeln eller vilken annan skrift som helst för att det ska kallas andlig vård. En respondent berättade om en teatergrupp som de intagna kunde vara med i på anstalten. Teatergruppen som respondenten själv medverkade i gav positivt resultat, eftersom de intagna genom spelet kunde komma i kontakt med sina känslor och på det sättet hade möjlighet att hantera de.

R4: Då blev jag glad, även om det inte har, innebar att jag predikat eller varit där varenda dag.

Den andliga vårdaren skulle kunna få rollen som kurator eller kanske skådespelare i ett teaterspel som lyssnar och ger ett råd som inte alls behöver ha en religiös grund. Mears och sina kollegor har utgått ifrån det amerikanska samhället och den andliga vården på amerikanska fängelser och det kan ibland skilja sig markant från det svenska samhället och svenska fängelser.

Varför olika dilemman uppstår i mötet mellan andlig vårdare och intagna skulle Mears och hans forskargrupp troligtvis förklara med argumenten att den andliga vården inte har någon som helst grund för att vara effektiv och har inte heller ett samband med rehabilitering som går att påvisa.

I linje med Allison (2008) forskning kan dilemma uppstå i mötet mellan andlig vårdare och intagna när det blir långa perioder mellan träffarna, för det gör att relationen svalnar och blir avvisande till slut. I hennes forskning berodde förseningen mellan träffarna på att fängelseprästarerna var upptagna med andra typer av jobb och hade därför inte möjlighet att träffa intagna ofta. Fyra av de fem respondenterna som deltog i den här uppsatsen hade möjlighet att vara på anstalten eller häktet på del- eller heltid. Endast en av dem hade mycket annat jobb vid sidan om och därför inte kunde träffa intagna ofta.

R5: Det är ett problem. Jag går inte [bara] så där. Om de har något begär /.../ då jag går dit. /.../ Stort behov, jag hinner inte.

Citatet pekar på problemet med att känna sig otillräcklig. Respondenten nämner dock inte att otillräckligheten ställer till med problem i mötet med intagna. Tvärtom kan mötet med intagna vara väldigt respektfullt, givande och även tryggt.

R5: Men jag använder inte larm alltså [skratt], när jag kommer in i avdelningen /.../ jag känner mig stor respekt. De respekterar mig [och säger] X har kommit! (skratt). /.../ Jag sitter ensam i deras rum, privat samtal, de har bara respekt.

Respondenten menar att tryggheten och respekten är så pass stor i mötet med intagna att det inte ens blir nödvändigt att använda säkerhetslarmet som andliga vårdare eller andra personal inom kriminalvården annars kan använda för säkerhetsskull. I det här fallet är detta inte samstämmigt med Allison (2008) resultat. Även citatet från R4 ovan pekade på att även om man inte är där ofta, så kan mötet ändå bli meningsfullt.

Ett annat dilemma som Allison (2008) kunde se i sin forskning och som jag också kunde peka på bland respondenternas utsagor var problemet med manipulation eller försök till manipulation som kunde ske i mötet med intagna. Det kunde orsaka en skada av de andliga vårdarnas tillit och förtroende till intagna. Manipulationen som deltagarna i Allisons undersökning blev utsatta för påminner om den manipulation som några av mina respondenter också kunde bli utsatta för, nämligen att de blev nästan lurade till att göra privata tjänster åt vissa intagna.

5.9 Tolkning av dilemman i mötet med hjälp av teoretisk referensram

Vad är det som kan göra att människor i ett möte inte kommer överens och det uppstår ett dilemma? Besvarar man den frågan utifrån ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv så skulle man säga något i stil med att kollisioner och dilemman kan uppstå i en social interaktion när individerna i mötet inte hänvisar till samma symboliska objekt. Ett symboliskt samtal innebär att man i kommunikationen hänvisar till olika symboler som är sociala objekt och representerar någonting, som båda parterna i kommunikationen känner till. De socialt skapade symbolerna hjälper individerna att föra samtalet vidare och visa känslor, dela med andra vad man tycker och tänker osv.

När samtalet eller den sociala interaktionen däremot inte är symboliskt uppstår det ett dilemma, eftersom individerna då inte kan tolka varandras intentioner och handlingar. Den ena individens beteenden i kommunikationen blir väldigt obegripliga för den andre. Så kan man tolka den andliga vårdarens reaktion i mötet med den så kallade utpräglad nazist som började tala nedvärderande om andra människor. Den individens sätt att tala var inte överens med det som den andliga vårdaren ansåg vara vördnadsfullt. Denna kollision mellan olika uppfattningar kan leda till ett spärr som gör att kommunikationen inte längre blir meningsfull och begriplig. Kollisionen kan även utgöra ett hinder för skapandet av förtroende och tillit.

Likaså kan man tolka de situationer där en intagen försöker muta en andlig vårdare eller när en intagen ber en andlig vårdare om att utföra vissa privata tjänster som lagen inte accepterar. En sådan interaktion utan meningsfulla symboler leder precis som R2 uttryckte i ett citat som jag redan haft med.

R2: Det är självklart att man inte kan göra det [tjänster] men de kan inte förstå att man inte kan.

Samtalet kan kännas hopplöst. Den ena individens kommentar leder inte till en respons hos den andre, för denne kan inte begripa situationen. Parterna i kommunikationen tillskriver en viss handling olika betydelser och det gör att man inte kommer överens.

Idealmötet enligt Goffman är det harmoniska mötet, men samtidigt menar han att det inte är det nödvändiga för att samhället ska fungera. Men det viktigaste enligt honom är däremot att alla deltagare i mötet uppriktigt lägger fram sin syn på situationen, som man tror är acceptabelt hos andra. När man inte har den förmågan att veta vad som är acceptabelt hos den andre i mötet och därför säger något som känns helt fel för andre så uppnår man inte en yttre enighet. Det kan starta ett dilemma precis som det blev fallet med några av respondenterna i deras möte med en del intagna. Genom en yttre enighet kan man uppnå en preliminärt fungerande enighet eller

också en tillfällig konsensus för att undvika konflikter och dilemman i mötet (Goffman 2009[1959]:18).

5.10 Sammanfattning av resultat

Det som resultatet har visat är att de flesta av respondenterna upplever att det finns olika förutfattade meningar och fördomar mot dem på anstalter och häkten, vilket gör att det skapas ett behov av att man alltid måste visa vem man egentligen är och vad man vill. De flesta av respondenterna har strävat efter att presentera sig själva på ett sätt som kan uppfattas som positivt av de intagna. De egenskaper som man har velat bli kopplad till är att vara icke moraliserande, icke missionerande, ödmjuk och medmänsklig. Den tidigare forskningen har visat att social gemenskap och gemensamma aktiviteter samt en utvidgad och tolerant andlig vård skapar större möjligheter för andlig vårdare och intagna att träffas och därmed får andliga vårdare möjlighet att vara sig själva. De andliga vårdarna har den förmågan att själva reglera presentationen och bestämma hur andra ska uppfatta dem.

Förtroende och tillit skapas i det sociala mötet och är väsentligt för att det sociala mötet ska kunna fortskrida. Tilliten formas genom att den intagne går med på att samtala med den andliga vårdaren. Förtroendet för den andliga vårdaren skapas genom att denne får göra något för den intagne. Det kan vara att bevara en hemlighet eller att fungera som gatekeeper som förbereder den intagne inför något. Viktiga komponenter för skapandet av tillit och förtroende utifrån den teoretiska och begreppsliga referensramen är främst rollövertagande och symbolisk kommunikation. Med utgångspunkt i den tidigare forskningen kan tillit och förtroende formas genom den andliga vårdarens syn på den intagne, social gemenskap samt bra bemötande av intagna.

Dilemman i mötet kan orsakas av att förtroende och tillit inte lyckats ta form i mötet men också av att det befintliga förtroendet och tilliten missbrukats av en del intagna. Dilemman kan även uppstå när olika åsikter och uppfattningar kolliderar med varandra och då det inte finns respekt i samtalet. Känslomässig svårighet i mötet med en del intagna som haft olika bekymmer och som de andliga vårdarna inte kunnat lösa kan också orsaka ett visst dilemma. När de andliga vårdarna å andra sidan varit empatiska med vissa intagna så har det lett till ett etiskt dilemma. Med utgångspunkt i den teoretiska och begreppsliga referensramen kan dilemman uppstå när det framför allt sankas en symbolisk kommunikation mellan parterna. Den tidigare forskningen har dels ställt sig kritisk till den andliga vården i sin helhet som kritiserats av vissa forskare för att vara en icke effektiv rehabiliteringsvariant och därför är det inte konstigt att dilemman uppstår. Och dels har den tidigare forskningen visat att dilemman uppstår genom att en del intagna manipulerar andlig vårdare vilket hotar tillit till intagna och skapar en otrygg atmosfär på fängelset.

6. Diskussion

I den här sista delen av uppsatsen skall jag reflektera och kritiskt diskutera olika delar av uppsatsen som syfte och frågeställningar, teori och tidigare forskning samt metod och relatera dessa till uppsatsens resultat.

6.1 Resultatet kopplat till syfte och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats har varit att studera interaktionsprocessen mellan andlig vårdare och intagna utifrån de andliga vårdarnas perspektiv med fokus på tre olika aspekter av den sociala interaktionen, nämligen hur den andliga vårdaren presenterar sig själv i mötet med intagna, hur den andliga vårdaren skapar tillit och förtroende samt vilka dilemman som den andliga vårdaren inser att ett möte kan innehålla. Dessa tre aspekter har också utgjort uppsatsens frågeställningar. Varför jag valde just dessa frågeställningar var dels för att dessa utkristalliserades i mitt datamaterial och dels för att de kunde täcka olika infallsvinklar av min valda begreppsliga och teoretiska ramverk. För att besvara mitt syfte använde jag mig av den hermeneutiska metoden samt den symboliska interaktionismen som ett perspektiv. Kring dessa diskuterar jag under rubrik 6.3 och 6.4.

Ger resultatet svar på frågeställningarna? Jag anser att mitt resultat ger en grundläggande förståelse för mötet mellan andlig vårdare och intagna och därmed också besvarat uppsatsens frågeställningar. Jag anser dock att uppsatsen hade varit mer intressant om den också hade tagit del av de intagnas utsagor. Under hela uppsatsen har jag talat om intagna men inte med intagna. Att jag begränsat mig endast till de andliga vårdarnas berättelser har gjort att mitt syfte blivit begränsat och därmed också mina frågeställningar. Det hade lyft min uppsats om vissa intagna eller kanske andra än andlig vårdare som arbetar eller arbetat på fängelser och träffat intagna fått vara med i den här uppsatsen. Men som jag skrev i början av uppsatsen var det inte möjligt för mig att besöka intagna på anstalter av säkerhetsskäl. Men jag kunde däremot ha försökt komma i kontakt med några från fängelseledningen för det hade varit berikande för uppsatsen. Mitt förslag på framtida uppsatser skulle därför vara att man skriver om intagnas upplevelser av andlig vård och deras möten med andlig vårdare.

Det resultatet har visat gällande den första frågeställningen har varit att de andliga vårdarna gärna vill presentera sig själva på ett positivt sätt, vilket enligt min mening inte alls är konstigt. Det ligger antagligen i människans natur att alltid sträva efter att visa sig på ett bra sätt. Varför de andliga vårdarna ens ansett att de vill presentera sig själva på ett positivt sätt har berott på omgivningens fördomsfulla syn på andlig vård och andlig vårdare. Det kan hänga ihop med den påtagliga sekulariseringen i samhället. En respondent uttryckte något som kan säga mycket, nämligen ”jag är så otroligt trött på alla de förutfattade meningar som jag under många år mött” (R4). Att det finns fördomar mot religiösa personer som dessutom arbetar med något som kan få många att direkt tänka på religion, det vill säga andlig vård är inte helt svårt att gissa. De förutfattade meningarna har oftast rört sig kring att andliga vårdare dömer intagna och kommer till anstalten för att få intagna att omvända sig och bli religiösa osv. Därmed har respondenterna visat att det är viktigt att presentera sig själv som medmänsklig, ödmjuk, icke moraliserande samt icke missionerande. Det jag anser om resultatet på första frågeställningen är att en del av arbetet som andlig vårdare är att förklara vem man är och vad man vill, eftersom det inte är självklart att alla vet det.

Det som resultatet visade när det gäller den andra frågan om tillit och förtroende var att dessa två är viktiga komponenter i ett välfungerande möte. Utan ömsesidigt förtroende och tillit, som egentligen hänger ihop, är det svårt att upprätthålla kommunikationen. Tilliten har uttryckts genom att den intagne och den andliga vårdaren kunnat samtala med varandra utan att det funnits en rädsla eller oro som lett till att samtalet inte kunnat fortsätta. Förtroendet tolkar jag som ett

steg längre än tilliten och handlar om att det finns någonting som bara är mellan den intagne och den andliga vårdaren, t.ex. att den andliga vårdaren får bevara en hemlighet eller hamnar i ett mellanläge och får rollen som gatekeeper som underlättar för den intagne att ta sig från ett läge till ett annat som den andliga vårdaren har tillgång till. Det kan handla om att förbereda den frihetsberövade inför själva friheten och på det sättet vara en bro till samhället.

Förtroendet och tilliten tillsammans skapas genom att den andliga vårdaren delar med sig av sina erfarenheter av svåra situationer som gör att den intagne inser att andliga vårdare också är människor som kan göra fel och därför kan de inte döma andra som har gjort fel. Andra faktorer som också har lett till skapandet av förtroende och tillit har att göra med den andliga vårdarens syn på intagna, ju mänskligare syn desto bättre förutsättningar till goda möten, samt genom en stark socialgemenskap inom anstalten där intagna får träffa varandra och dela med sig av känslor och tankar och på det sättet lära sig av varandra och inte se andra människor som ett hot.

Gällande den tredje och sista frågeställningen visade resultatet att det kan uppstå olika typer av dilemman i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Jag har kunnat se tre olika varianter av dilemma. Det första handlar om att mötet inte präglas av ömsesidigt förtroende och tillit och det andra är att det finns förtroende och tillit men det missbrukas av en del intagna. När det gäller den första typen av dilemma kan det handla om situationer där den andliga vårdarens uppfattningar (religiösa eller icke religiösa) kolliderar med den intagnes uppfattningar. Utifrån den andliga vårdarens perspektiv har kommunikationen i ett sådant fall nästan saknat respekt och förståelse och därför har det varit en nödvändig lösning att avbryta samtalet. Gällande den andra typen av dilemma har det visat sig handla om att en del intagna försökt manipulera andliga vårdare för att komma åt något annat som man vill. Dessa intagna har velat utnyttja den tystnadsplikt som andlig vårdare har. Min tolkning av det här dilemman är att dessa intagna som försökt manipulera andliga vårdare har litat på att de andliga vårdarna inte kommer att skvallra för andra, annars är det rätt troligt att om inte tilliten och förtroendet fanns så skulle dessa intagna inte velat ta den risken. Den tredje varianten av dilemma har att göra med de samtal som de andliga vårdarna uppfattat som känslomässigt svåra. Det kan handla om att man träffar intagna som man vet med säkerhet har blivit felaktigt dömda eller intagna som står helt ensamma och inte har någon eller något som helst att gå till. Den andliga vårdaren har då känt sig maktlös och detta har ibland lett till frustration. Men när man å andra sidan har försökt hjälpa intagna så gott man kan så har även det ibland lett till ett etiskt dilemma, därför att omgivningen dömt den andliga vårdaren och tyckt att denne gått för nära den intagne och kanske också uppmuntrat den intagne att göra fel.

6.2 Resultatet kopplat till tidigare forskning

Har den tidigare forskningen stått i strid med några etablerade mönster, löste några oenigheter eller fyllde i några luckor när det gäller uppsatsens resultat? Jag tror att de vetenskapliga artiklarna som jag använt mig utav i uppsatsen har för det mesta kompletterat resultatet i uppsatsen. Allt som uppsatsens resultat har visat finns dock inte nämnt i de vetenskapliga artiklarna, t.ex. när det gäller den andliga vårdarens presentation av sig själv i mötet med intagna. På så sätt tycker jag att mitt resultat och den tidigare forskningen kompletterar varandra. Den mänskliga aspekten har varit central i hela resultatet och har fått betydelse för förståelsen av mötet mellan andlig vårdare och intagna. Det har t.ex. visat sig i sättet de andliga vårdarna har

velat bli presenterade som bl.a. medmänskliga, ödmjuka, icke moraliserande och icke missionerande. Jag menar att det är mänskligt att vilja visa sig på ett sätt som andra man vill möta anser vara positivt. På så sätt kan man fånga gruppens uppmärksamhet.

Artikeln av Camp m.fl. (2008) visade vikten av den sociala gemenskapen inom anstalterna, som enligt forskarna gör att deltagarna i LCP eller också den andliga vården kommer närmare varandra vilket är positivt. Denna uppfattning är förenlig med en del av uppsatsens resultat. Jag använde det här resonemanget i min tolkning av den andliga vårdarens presentation av sig själv och menade att genom den sociala gemenskapen får de andliga vårdarna ett utmärkt tillfälle att presentera sig, därför att i en gemenskap är deltagarna nära varandra och ger varandra chansen att visa vem man är. Jag kunde också dra paralleller till två andra artiklar av Kinney (2006) och Furseth (2003) som båda pekade åt samma håll, nämligen att den andliga vården har utvecklats med tiden och blivit mer tolerant. Det har gjort att fler intagna av olika tro vänt sig till andlig vårdare från olika religioner. Jag har tolkat dessa forskares resultat som att ju fler intagna av olika tro kommer i kontakt med andlig vårdare som bemöter intagna med respekt desto större är chansen för den andliga vårdaren att presentera sig själv i mötet med intagna. Det innebär således att den andliga vårdarens bemötande av intagna avgör ibland om den andliga vårdaren får möjlighet att presentera sig eller inte. Ju positivare bemötande av intagna desto bättre möjligheter att bli sedd som en välvillig andlig vårdare.

Vad gäller den andra frågeställningen om tillit och förtroende var det även här en fråga om socialgemenskap som kan leda till att intagna och andlig vårdare ingår i en gemenskap och delar med sig av känslor och tankar samt att man uppmuntrar och förstärker positiva beteenden hos varandra. Den sociala gemenskapen kan på det sättet vara en orsak till att förtroende och tillit skapas i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Detta var i linje med resultatet som forskarna Thomas & Zaitzow (2006) samt Camp m.fl. (2008) kom fram till. Även forskarna Kinney (2006) och Furseth (2003) kan komplettera bilden genom deras bidrag som handlar om att den utvidgade och toleranta andliga vården öppnar upp för möjligheter till positiva möten mellan andlig vårdare och intagna, vilket enligt min tolkning kan leda till att förtroende och tillit skapas mellan andlig vårdare och intagna när de möts. Det innebär att ju positivare möten desto bättre förutsättningar för andlig vårdare att presentera sig samt att det skapas förtroende och tillit. Mitt resultat som också visade att andlig vårdarens roll som gatekeeper kan också leda till konstruktionen av förtroende och tillit. Detta resultat bekräftade det som Furseth (2003) också kom fram till i sin forskning, nämligen att andlig vårdare blir som gatekeepers och utgör en länk mellan olika individer (däribland den intagne) eller institutioner.

När det gäller resultatet av den tredje frågeställningen om dilemman i mötet kunde jag använda mig utav en kritisk vetenskaplig artikel av Mears m.fl. (2006) för att ge ett perspektiv på varför olika dilemman uppstår mellan andlig vårdare och intagna. Med tanke på forskarnas kritiska uppfattning om att den andliga vården inte har ett bevisligt samband till rehabilitering så tror jag att Mears och sina kollegor inte skulle förvånas över att det uppstår dilemman i mötet kring andlig vård med den enkla anledningen att den andliga vården inte har en empirisk grund och därför inte är en effektiv rehabiliterings form. Men det som forskarna Mears m.fl. (2006) kom fram till och som stred mot det som vissa av respondenterna uttryckte var att den andliga vården inte har en tydlig utgångspunkt och tillvägagångssätt. Ska den t.ex. utgå från bibelstudier? Medan respondenterna menade att den andliga vården för det första inte behöver ha sin utgångspunkt i religion och för det andra kan vara mycket varierad beroende på den intagnes

behov. Andlig vård kan handla om att spela pingis, gitarr, teater osv. och inte nödvändigtvis sitta och predika för intagna.

Allison (2008) ger sitt perspektiv på dilemman i mötet mellan andlig vårdare och intagna genom sin studie där hon hävdar att en orsak till dilemma kan bero på oregelbundna träffar med intagna. Detta kan leda till att relationen mellan andlig vårdare och intagna svalnar och man glider bort från varandra. Detta resultat stred mot en del respondenters utsagor och bekräftades inte av mitt resultat. Några respondenter, framför allt R4 och R5, syftade på att även om man inte träffar intagna varje dag så kan mötet ändå vara successivt och givande (se s. 36). Något annat som Allison kom fram till och som bekräftades av mitt resultat var att manipulation eller försök till manipulation kan utgöra ett dilemma på anstalten, speciellt i relationen mellan intagna och andlig vårdare.

De flesta forskningsartiklar som jag genomskött behandlade för det mesta religion som en rehabilitering på fängelset och hurdan den fungerar samt vad den kan ha för effekter på de intagna osv. Dock fann jag väldigt få forskningsartiklar som specifikt behandlade det sociala mötet mellan andlig vårdare och intagna, vad som händer i ett sådant möte. Dess värre fann jag ingen aktuell svensk forskning som berörde mitt intresseområde. I och med det så tror jag att min uppsats kan vara ett bidrag till forskningsområdet.

6.3 Resultatet kopplat till teoretisk och begreppslig referensram

Hur kan resultatet förstås och tolkas utifrån uppsatsens teoretiska ansats? Uppsatsen har utgått ifrån en sociologiskt socialpsykologisk teori i huvudsak den symboliska interaktionismen och även behandlat begrepp som *presentation* från Goffmans dramaturgiska perspektiv samt begreppet *rollövertagande*. Begreppen och teorin sammanflätar varandra och tillsammans har underlättat förståelsen för den sociala interaktionen mellan andlig vårdare och intagna och som jag med hjälp av kunnat bringa grundläggande svar på mina frågeställningar.

Jag besvarade den första frågan med hjälp av Goffmans dramaturgiska perspektiv och i synnerhet begreppet *presentation* och hur den kan styras. Den uppfattningen som jag fick när jag talade med vissa av mina respondenter var att presentationen som man vill göra av sig själv är viktig och avgörande i vissa fall. Om man som andlig vårdare inte presenterar sig som välvillig kommer mötet med intagna kanske inte bli av. Precis som jag beskrivit tidigare under rubrik 6.1 visade resultatet att respondenterna vill ge ett gott intryck och förmedla en positiv bild av sig själva. Det går i linje med Goffmans uppfattning av den mänskliga presentationen ty den är en naturlig del av den sociala interaktionen. Det ligger i människans natur att vara nyfiken och vilja veta vem personen är som man interagerar med och att vi som människor oftast vill ge en positiv bild av oss själva. En bild som vi tycker är rättvis. Jag tror att det hade varit positivt för uppsatsen om jag hade behandlat fler begrepp från t.ex. Goffmans dramaturgiska perspektiv, istället för endast begreppet *presentation*. Det kan vara en fördel att kunna vara selektiv och endast välja ut det som kan vara relevant för uppsatsen, men det kan också vara en brist därför att när man endast väljer ett begrepp som jag gjorde så leder det inte till en djupare förståelse av hela perspektivet. De flesta begrepp i det dramaturgiska perspektivet hänger ihop och det hade kunnat fungera bra om jag hade valt ut ytterligare några begrepp ur perspektivet.

Hur man kan förstå skapandet av förtroende och tillit kan också förklaras med Goffmans perspektiv som något nödvändigt i den sociala interaktionen. Förtroende och tillit skapas genom att aktörerna i situationen uppträder på ett sätt som anses vara acceptabelt och uppriktigt, gör man inte det att hota omgivningens förtroende och tillit till den agerande individen (Augustsson, 2005:82). Det förklarar därmed varför den andliga vårdaren vill agera uppriktigt i mötet med intagna.

Med den symboliska interaktionismen i åtanke kan man säga att i de fallen där förtroende och tillit skapats i interaktionen mellan andlig vårdare och intagna så beror det på att individerna i mötet har kunnat kommunicera symboliskt, dvs. hänvisa till samma symboler så att situationen blir begriplig. Symbolerna skapas socialt och tillskrivs en viss innebörd och därför måste de användas eller tolkas på samma sätt, t.ex. att ett leende kan innebära vänlighet (Charon 2007:49). Resultatet visade att det finns situationer då den andliga vårdaren och den intagne inte kommunicerar symbolsikt, t.ex. inte har samma uppfattning om vad som är lämpligt att göra och som är ett tecken på vänlighet. Vissa intagna har bett andlig vårdare om tjänster som de andliga vårdarna inte får utföra. När de andliga vårdarna nekat till tjänsten så har de resonerat att förfrågan varit olämplig. Medan en del intagna kan tolka nekandet som egoistiskt och ovänligt. Där går man isär och det kan i sin tur hota tilliten och förtroendet i mötet. När man däremot kan kommunicera symboliskt så kan man också ta en annan människas roll. Begreppet *rollövertagande* kan också vara till hjälp för att förstå resultatet, som visade bl.a. att de andliga vårdarna delade med sig av sina egna erfarenheter för att det skulle byggas ett förtroende genom att visa att man också har sjunkit ner till botten en gång och kan därför förstå vad de intagna går genom. Rollövertagandet i samtalet handlar om att man kliver ut från sin egen roll (som andlig vårdare) och kliver in i någon annans roll (de intagnas) i syfte att förstå situationen och vad den andre har för perspektiv (Charon 2007:107). Med det så kommer det att byggas upp ett förtroende i samtalet där parterna litar på varandra och responderar på varandras handlingar (Asplund 1987:12).

Slutligen kan den symboliska interaktionismen och begreppen *presentation* och *rollövertagande* också förklara dilemman i mötet mellan andlig vårdare och intagna. Sett från den symboliska interaktionismen kan man säga att när kommunikationen mellan två parter inte är symbolisk så kan det leda till att det uppstår ett dilemma precis som exemplet med tjänster ovan eller som resultatet också visade vad gäller ordfejd mellan den intagne och den andliga vårdaren. Det ledde till att kommunikationen blev icke-symbolisk och ohållbar, eftersom parterna inte kunde begripa varandra. I det fallet var en del andlig vårdare vid tvungna att avbryta samtalet. När man inte kan kommunicera symbolsikt så försvårar det också för rollövertagandet. Eftersom man inte förstår varandra och kanske till och med irriterar sig på varandra så blir det svårt att ta den andres perspektiv i kommunikationen. I en sådan situation eller när det uppstår ordfejd så vill var och en istället försvara sin sak och det gör att dilemmat kvarstår och blir värre. Det som begreppet *presentation* kan säga om dilemma är det som påpekats tidigare att när en individ inte har förmågan att bete sig på ett sätt som av omgivningen anses vara acceptabelt kan det leda till att det uppstår ett dilemma och därmed uppnår man inte en yttre enighet individerna emellan (Goffman 2009 [1959]:18). Precis som den första typen av dilemma i uppsatsens resultat där den andliga vårdarens uppfattningar kolliderade med den intagnes vilket gjorde att det blev svårt att komma överens.

När man använder den symboliska interaktionismen så får man bara en förståelse för interaktionen mellan två parter, men eftersom teorin hamnar inom kategorin sociologiskt socialpsykologi tycker jag att det är en brist med teorin att den endast fokuserar på den sociala interaktionen mellan två individer och inte på relationen mellan individen och samhället eller miljön. Det hade varit intressant menar jag om teorin också kunde förklara vissa faktorer i samhället som kan ha en påverkan på individernas sociala interaktion med varandra. Mitt viktiga uppdrag till teorin skulle vara att jag genom min uppsats kunnat visa att miljön som individerna interagerar i kan ha en betydelse för hur själva interaktionen blir. Jag har exempelvis nämnt vikten av en fungerande socialgemenskap på fängelset som kan bidra till en tryggare miljö och som i sin tur kan leda till att de intagna kommer närmare varandra och stärker varandras positiva beteenden. Även relationen mellan andlig vårdare och intagna kan bli starkare och då finns det goda möjligheter för skapandet av tillit och förtroende samt att man får presentera sig själv.

6.4 Diskussion kring metod

Jag har besvarat uppsatsens frågeställningar genom att använda mig av den hermeneutiska metoden inom den kvalitativa traditionen. Precis som jag redogjort för tidigare handlar hermeneutiken om tolkning och i denna uppsats har jag tolkat datamaterialet på tre olika tolkningsnivåer: en preliminär tolkning, en något abstraktare tolkning med hjälp av den tidigare forskningen samt en ännu mer abstraktare och vetenskaplig tolkning med hjälp av min begreppsliga och teoretiska referensram. Under uppsatsskrivandet väcktes en oro för hur de två senare tolkningarna skulle gå till. Men ju längre tid jag gav datamaterialet och uppsatsen generellt desto tydligare blev de olika momenten. Ett bekymmer som jag hade i tolkningsfasen var att jag kunde hitta många olika aspekter i datamaterialet som jag tyckte var intressanta att ta med, men eftersom det inte skulle bli praktiskt fick jag våga vara selektiv. Under de två senare tolkningsfaserna har det också inneburit att tolkningsprocessen gått saktare i och med att jag var tvungen att titta genom forskningsartiklarna och den begreppsliga och teoretiska referensramen för att se hur jag kan använda de och var de passade bäst. Tolkningarna har därför krävt fundering och förståelse och har varit som Ödman beskrev den hermeneutiska processen nämligen som att lägga pussel (Ödman 1978:77).

Att arbeta utifrån den hermeneutiska metoden kan verka något enkelt när man läser om den i en metodbok, men när man väl använder den så måste man ha tålamod och ge datamaterialet tid. För sannerligen tar det tid att förstå en text mycket väl och dessutom tolka den på tre olika nivåer. En nackdel med hermeneutiken som analysmetod i denna uppsats har handlat om att det varit svårt ibland att se tydligt vad som har varit min egen förförståelse och vad som varit annat. Det har lett till att jag vid några tillfällen blivit osäker. Denna otydlighet beror på att man som forskare får göra subjektiva tolkningar i större utsträckning inom hermeneutiken än inom någon annan analysmetod. Tolkningen kan även ha en annan sida. En fördel med tolkningar i uppsatsen har varit att ingen tolkning som jag gjort är den enda sanna tolkningen. Det har gett mig en större frihet att använda min kreativitet och verkligen göra en subjektiv tolkning. Men det har också ställt kravet att en tolkning som jag gjort inte fått strida mot andra tolkningar, för att resultatet inte ska verka osammanhängande. Rent generellt har hermeneutiken varit en bekväm metod att använda och det tycker jag beror på att man använder den på ett sätt som jag vill kalla naturligt. Det jag menar med det är att vi som människor brukar annars tolka saker och ting i vår vardag

precis som i den hermeneutiska metoden, men enda skillnaden är kanske att i en hermeneutisk metod får man lyfta upp en tolkning till en vetenskaplig nivå.

För att besvara frågeställningarna har jag även utgått ifrån en semistrukturerad form av intervju som har handlat om att intervjun ska vara lagom strukturerad. För att uppfylla det kravet skapade jag olika kategorier i min intervjumall (se bilaga 1), där varje kategori handlar om en specifik aspekt i mötet mellan andlig vårdare och intagna. I varje kategori finns ett antal frågor som är kopplade till det som kategorin handlar om. Men kategorierna och intervjufrågorna förändrades varje gång jag modifierade mina frågeställningar. När jag betraktar intervjumallen nu när uppsatsen går mot sitt slut inser jag att den inte är välstrukturerad med tydlig koppling till uppsatsens frågeställningar som jag hade önskat. Jag har därför inte följt intervjumallen till punkt och pricka och upplever inte heller att mina intervjufrågor har ställt till med problem under intervjuerna. Som tur var, var mina respondenter trygga med att prata om sitt yrke och det gjorde att mitt datamaterial ändå blev rikt.

Slutord

Efter att ha tagit sig genom uppsatsen vill jag avrunda med några tankar kring andlig vård. Det har varit intressant att skriva om andlig vård, ett ämne som svensk forskning inte uppmärksammat. Det finns anledningar till varför andlig vård behöver uppmärksamhet. Den är för det första en viktig del av den rehabilitering som kriminalvården har som syfte att ge. Dessutom kan den andliga vården fungera bra och ge goda resultat. Men för att man ska komma underfund med den andliga vården behövs mer forskning på området.

Något annat som är värd att lyfta upp är att resurserna för andlig vård inte är jämfördelade mellan andlig vårdare från olika religioner. Av förklarliga skäl finns det fler pastorer och präster i Sverige än vad det finns imamer. Men imamers arbete som andlig vårdare inom kriminalvården är minst lika viktigt som övriga andlig vårdare. Detta är också något som framtida forskningar skulle kunna visa tydligare.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till alla de fem andlig vårdare som ställde upp som informanter och alla andra som funnits runt omkring och visat sitt stöd på olika sätt, däribland min uppsatshandledare Eduardo Medina.

Referenser

- Andersson, B-E. (1994). *Som man frågar får man svar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Asplund, J. (1978). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Asserhed, R. (red.), *Jag måste få prata av mig...!*. Stockholm: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Augustsson, G. (2005). *Socialpsykologins ansikten*. Lund: Studentlitteratur.
- Ayim-Aboagye, D. (1995). "Crime, Community and the Prison Chaplain" s. 90-94 i Molin, L. (red.), *Utmaningar för teologin*. Stockholm: Tro & liv cop.
- Birkler, J. (2008). *Vetenskapsteori*. Stockholm: Liber.
- Camp m.fl. (2008). "The effect of faith program participation on prison misconduct: The Life Connections Program i *Journal of Criminal Justice*.
- Charon, J. (2007). *Symbolic Interactionism*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Furseth, I. (2003). "Secularization and the Role of Religion in State Institutions" i *Social Compass*, s. 191-202
- Furseth, I. & Repstad, P. (2005). *Religionssociologi – en introduktion*. Malmö: Liber.
- Goffman, E. (2009[1959]). *Jaget och maskerna*. Stockholm: Norstedts.
- Hartman, H. (1970). "Själsovarens roll i kriminalvården" s. 51-56 i Swärd, S. (red.), *Jag var i Fängelse*. Klippan: Ljungbergs Boktryckeri AB.
- Herberts, S. (1991). *Tro och hälsa: En deskriptiv-explorativ studie av tron som hälsoresurs*: Åbo Akademi, Institution för vårdvetenskap.
- Hicks, AM. (2008). "Role Fusion: The Occupational Socialization of Prison Chaplains" i *Symbolic Interaction, Vol. 31, Issue 4, pp. 400-421*.
- Kinney, NT. (2006). "Criminal Justice Policy Review" i *Criminal Justice Policy Review*, s. 188-200.
- Mears, DP., Roman, CG., Wolff, A. & Buck, J. (2006). "Faith-based efforts to improve prisoner reentry: Assessing the logic and evidence" i *Journal of Criminal Justice* s. 351-367.
- Nationalencyklopedin, 20100407, sökord "andlig vård", <http://www.ne.se>
- Palmer, R. (1969). *Hermeneutics: interpretation theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston: Northwestern U.P.
- Patton, M. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. London: SAGE, cop.
- Vetenskapsrådet, 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Sveriges Kristna Råd, 20100405, *Programmet andlig vård i kriminalvården*, <http://www.skr.org/>,
- Sveriges Muslimska Råd, 20100406, NAV 2009 s. 2, <http://www.sverigesmuslimskarad.se/>
- Swärd, S. (red.), *Jag var i fängelse*. Klippan: Ljungbergs Boktryckeri AB.
- Sundt, JL., Dammer, HR. & Cullen, FT. (2002). "The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation" i *Journal of offender rehabilitation*, s. 59- 89.
- Tewksbury, R. & Enhardt Mustaine, E. (2008). "Correctional Orientation of Prison Staff" i *The Prison Journal*, s. 207-230.
- Thomas, J. & Zaitzow, BH. (2006). "Conning or Conversion? The Role of Religion in prison

- Coping” i *The Prison Journal*, s. 242-259.
- Wahlström, I. (1995). ”Skuld-straff-försoning” s. 2-7 i Asserhed, R. (red.), *Jag måste få prata av mig...!*. Stockholm: Kriminalvårdsstyrelse.
- Wikipedia, 20110119, sökord ”hermeneutik”, www.wikipedia.se
- Wiklund, D. (1970). ”Kriminalvårdens målsättning” s. 9-20 i Swärd, S. (red.), *Jag var i fängelse*.
Klippan: Ljungbergs Boktryckeri AB.
- Winberg, B. (1995). ”Själavård i kaos” s. 8 i Asserhed, R. (red.), *Jag måste få prata av mig...!*.
Stockholm: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Ödman, P-J. (1978). *Tolkning förståelse vetande*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Bilaga 1

Intervjumall

Mötet mellan den andliga vårdaren och den intagne

Hur brukar det kännas att träffa intagna?

Beskriv ett typiskt möte mellan dig och den intagne.

Hur skulle du beskriva ett bra möte med intagna respektive ett dåligt möte?

Vad brukar du få för frågor och reaktioner?

Känner du att du blir tagen på allvar i mötet?

Hur bygger du upp en relation till den intagne?

Kommunikationen mellan andlig vårdare och intagna

Känner du att du kan nå de intagna så att ni förstår varandra i samtalet?

Har det hänt att du och den intagne "krockat" i samtalet?

Brukar du tänka på att anpassa sitt språk så att den intagne kan förstå dig?

Vad brukar du prata om med de intagna när ni träffas?

Under dina rådgivningsträffar då du pratar om religion och andlighet med intagna, vad tycker du är mest viktigt att säga om religionen?

Ta den intagnes roll

Hur ser du på de intagna?

Är det viktigt att den andliga vårdaren sätter sig in i den intagnes roll för att kunna hjälpa och påverka?

Brukar du sträva efter att förstå de intagnas perspektiv?

Hur brukar du uppleva din egen roll i mötet med intagna?

Den andliga vårdaren

Hur vill du att den intagne ska uppfatta dig?

Händer det att du och den intagne har olika åsikter i samtalet och att ni inte kommer överens?

Hur gör du för att mötet ska bli en fungerande enighet?

Hur gör du som andlig vårdare för att få grepp om situationen?

Kan du vara dig själv i mötet med intagna?

Övriga frågor

Tycker du att den andliga vården är en effektiv rehabilitering?

Har du själv lyckats med att förändra någon?

Vilka utmaningar kan det finnas med ditt yrke?

Vad skulle du säga är målet med ditt yrke som andlig vårdare? Vad vill du få ut av det?

Vilka andra personer träffar du under ditt arbete på fängelset?

Hur upplever du att du blir bemött av andra?

Upplever du någon gång att din roll kan krocka med andras roller (t.ex. andra fängelsepersonal) på ditt jobb?

Bilaga 2

Ett brev till Dig som deltar i min C-uppsats

Jag börjar med att tacka dig som har velat delta i min undersökning, Du kommer vara till stor hjälp!

Nu har det gått några veckor och det börjar bli dags för mig att träffa dig för en intervju. Som du vet handlar ämnet om andlig vård i kriminalvården och du arbetar själv med andlig vård på fängelser och anstalter och därför är jag väldigt intresserad av ditt arbete. Min huvudfråga i uppsatsen handlar om *mötet mellan dig och fången*, t.ex. hur du ser på fången, vad du vill uppnå med ditt arbete och hur du själv betraktar ditt arbete etc. Som du kanske märker kommer intervjun att handla om dina upplevelser, känslor och tankar och därför finns det inga svar som är rätt eller fel. Innan intervjun kan du, om ni vill, fundera på dessa frågor om du inte har gjort det tidigare så att det här ämnet aktualiseras. Men observera att du kommer få fler frågor under intervjuens gång, men som fortfarande handlar om dina erfarenheter. En intervju skall vara mellan 45 min till en timme lång och därför är det mycket viktigt att när du väljer tid och plats så måste du verkligen ha tid och det måste vara en lugn miljö där vi kan sitta och prata i lugn och ro.

Intervjun kommer att behöva spelas in på band, så att jag kan lyssna på den och skriva ned allting. Efter färdigt arbete kommer allt som spelats in att raderas, så det är enbart jag själv som kommer att lyssna på det som du har sagt. Det som du kommer att berätta för mig i intervjun använder jag enbart i undersökningens ändamål och du kommer att vara helt anonym i undersökningen. Du behöver också veta att ditt deltagande är frivilligt. När som helst kan du begära att inte vara med om du skulle känna för det. När uppsatsen är färdigskriven kan du få en kopia av den, om du önskar det.

Jag behöver komma igång med intervjuerna så snart som möjligt, från och med måndag vecka 16 och därför vill jag gärna att du meddelar mig så fort du vet när du har tid. Vi kan sedan komma överens om ett lämpligt ställe där vi kan träffas. Du kan antingen meddela mig per email eller telefon och det går bra dagtid som kvällstid.

Tel:

Email:

Vi ses!

Med vänlig hälsning

Larvina Amin